

Tehniške in estetične zahteve do mladinskih spisov.

K. Svoboda.

Odkar je Wolgast v svoji knjigi »Problemi mladinskega čtiva« pomel s starim načinom moralnega in poučnega pisanja za mladino«, dobiva nemški otrok boljše duševno hrano v roke, čeravno fabrike za mladinske spise še vedno uspešno delujejo in izrabljajo nevednost in nekritičnost kupovalcev. Ali kdor hoče najti dobro nemško knjigo za svojega otroka, jo najde. Treba samo, da se obrne do boljšega nemškega učitelja, ki mu bode vedel pravo svetovati. Saj obstoje na Nemškem »Odbori za izbor knjig za mladino«, in celo »Zveza« teh odborov posluje že davno, ne na škodo mladih Germanov, to je gotovo. Ti odbori prerešetajto vsako knjigo, namenjeno mladini; nemilosrčno reže kritika bolne izrastke iz telesa mladinske književnosti. In tako je prav, in le tako je mogoče obvarovati mladi naraščaj od pogubnega vpliva tovarniških izdelkov. Mladinski spis mora razviti v čitateljih umetniški okus, gojiti v njih željo po istinito lepem, umetniškem čtivu, izobraziti razsodnost, da vrže gnilo knjižico od sebe, kakor da je zagrizel v odurno, gnusno stvar. Umetniško čuvstvo, estetiška naobrazba, to je glavni smoter mladinskega spisa. in to po principu, da je to, kar je lepo, tudi dobro. Staro mladinsko knjigo so pisali »pisatelji za mladino«. S tem plaščem se je zagrinjala odurna tolpa skribentov najnižje vrste. Danes se pričakuje mladinski spis samo od prvih pisateljev naroda. Teodor Storm je s svojim geslom zmagal na celi črti: Kdor hoče pisati za mladino, ne sme pisati za mladino. Dobra mladinska knjiga mora odgovarjati umetniškim zahtevam kakor vsaka druga knjig in mora biti zanimiva, kakor za otroka, tako za odraslega. Kar odraslemu ne prija, kar je zanj dolgočasno, kar njega mori, to bo morilo tudi otroka.

Vse to smatram za znano, o vsem tem so čitatelji »Popotnika« gotovo že slišali, in če ne, Wolgastova knjiga jih o tem pouči tako temeljito kakor je želeli, da bi bil vsak učitelj o tem prevažnem vprašanju poučen.

Članek, ki sem ga čital te dni v ruskem tedniku »Škola i žiznj« (Šola in življenje), v številki od 9. (22.) aprila, se mi je zdel vreden, da ga prevedem in priobčim v naši pedagoški reviji. Tiče se drugih važnih zahtev, ki jih stavljamo do mladinskih knjig.

Članek se bavi z navodili, ki jih je izdala goriomenjena »Zveza odborov za presojevanje mladinskega čtiva« za presojevanje vnanje u p r a v e mladinskih knjig.

Glavna zahteva z ozirom na vsebino mladinske knjige je: »Mladinska knjiga mora biti umetniški proizvod«. Kot »pendant«, kot sovrstnico glavne zahteve do vsebine so sedaj formulirali zahtevo do vnanje uprave knjige: »Mladinska knjiga mora biti tudi z ozirom na vnanjost umetnina (Kunstwerk), knjigar mora opremiti knjigo skupno z umetnikom.«

Če primenimo (uporabimo) to tezo dosledno pri vseh vprašanih vnanje oprave knjige, potem je rezultat sledeč:

O b l i k a: Udobna; knjiga s podobami mora podajati jasne predstave o predmetih; risba mora biti velika, barve naj bodo jasne.

T i s k: 1. Z ozirom na higijenske zahteve: lahko čitljiv, ne pre-majhen. Črke naj merijo 1.55 mm, debele naj so najmanj 0.25 mm; vrste naj so oddaljene druga od druge vsaj 2.5 mm. Posamezne vrste ne smejo biti daljše od sto milimetrov, ne smejo vsebovati nad 60 črk. 2. Na estetiške zahteve se je ozirati samo toliko, kolikor to dovoljuje higijena: a) preproste in okusne črke; b) tisk mora odgovarjati vsebini z okraskom.

P a p i r: Dobre vrste. Ne lesen. Prosojnost papirja, glavni znak, da je dober, ne sme biti prevelika. Debelost naj iznaša 0.075 mm. Papir bodi gladek, bleščati se ne sme. Vsebina, ilustracije, tisk, barva slik in papirja — vse se mora vjemati; tako na pr. se podajo verzom risbe s peresom, ugleden tisk, gladek, bel in gibčen papir; za prozo se priporočajo velike ilustracije, jakih potez, papir naj bo jačji in raznih nians.

V e z: Knjiga ne sme svobodno viseti med platnicami, ampak mora biti tesno pričvrščena k njim; niti, s katerimi je šita, se morajo vlepiti med oba kartona platnic. Broširanje ni dobro. Vnanjost platnic se mora vjemati z vsebino. Materijal za platnice mora biti dober, platno se ne sme imitirati s papirom itd. Vez mora biti trajna in se ne sme prehitro zamazati; dermatvidove platnice se dajo n. pr. umivati. Materijal za vez se vrsti po svoji uporabljivosti takole: usnje, potem polfrancoska vez, z usnjenim hrbtom in ogli, platno, podplatna (hrbet in ogli so iz platna). Okrasi platnic se morajo vjemati z vsebino in bralca pripravljati nanjo. No-

tranja stran platnic mora biti prelepljena s papirjem, ki odgovarja vnanji strani in po svojem umetništvu vsebini knjige.

Okraski knjige: Okraske za knjigo mora narisati umetnik; če dela več umetnikov za isto knjigo, se morajo dogovoriti. Risbe v knjigah za male otroke morajo podajati gledalcu celotno povest. Posamezne risbe, ki niso v zvezi z drugimi, so protivne. Slike morajo upodabljati istiniti ali mogoči svet otroka. Slike naj ne bodo prežarečih barv. Risba naj bo jasna in jaka, karakteristični predmeti se morajo odlikovati od manj važnih. Tudi karikatura je dopustna. Perspektivna zmanjševanja niso za prve knjige s podobami (Bilderbücher). Zato pa morajo biti barve v teh knjigah jake, blesteče, ukusno izbrane; opustiti pa je vsako pretiravanje in zlorabo.

Ilustracije so na mestu sploh le tedaj, če izpopolnjujejo in razjasnjujejo tekst; one ne smejo biti nekaj, kar ni z vsebino v nobeni zvezi, one morajo odgovarjati vsebini, da nastane organska celota. Ilustracije, ki zavzemajo vso stran, kakor tudi one, ki so manjših razmer, se ne smejo raztezati na obeh polovicah knjige. Vinjete in inicijale naj vzbujajo v čitatelju pravo razpoloženje, se morajo nanašati na vsebino knjige in odgovarjati značaju tiska. —

To so torej najvažnejše estetične in tehnične zahteve do mladinske knjige. Slovenci smo siromaki, to je stara stvar. Nemara se to siromaštvo nikjer ne čuti tako kakor v našem knjištvu. Zahtevati preveč, značilo bi ubiti slovensko mladinsko knjigo. Ali ideal ostane ideal; če ne moremo ves ideal uresničiti, približajmo se mu, kolikor se da. Knjigovezi slovenski niso mnogo slabejši od drugih, in založniki naj poskrbe, da se tudi slovenska mladinska knjiga prazniško obleče, preden nastopi pot po slovenskem svetu. Učitelji pa naj svetujejo staršem, da pri nakupovanju darilnih knjig ne pazijo preveč na mošnjiček; bolje par novčičev za umetniško delo več, nego par novčičev manj za šušmarijo, od katere ne bo ne koristi ne estetičnega užitka.

Moralno-pedagoški poizkusi in uspehi.

Pavel Flerè.

(Dalje.)

Francosko.

Radikalna v izvedbi rešitve problema je bila Francija: že leta 1882. je uvedla v šole moralni pouk, verskim izpovedanjem pa se je dovolilo, da poučujejo verski pouk ob četrtkih. Leta 1882. je bilo, ko je bila izdana

instruction morale et civique, ki naj nadomesti ves verski pouk. »Programme officiel«, s katerim se je uvedlo ta moralni pouk, pravi:

Moralni pouk je odločen, da dopolni in veže, povzdigne in oplemeni druge učne predmete v šoli. Pri tem ko razvijajo drugi predmeti specijalne zmožnosti in koristna znanja, stremi ta pouk po tem, da izobrazí v človeku človeka samega, t. j. njegovo srce, njegovo inteligenco, njegovo vest . . . Ne zadostuje, če smo oskrbeli učenca z jasnimi pojmi in modrimi izreki; v njegovem srcu se morajo vzbuditi odkritosrčna in močna čustva, da lahko zapoveduje v svojem poznejšem življenju svojim željam in strastem. Učitelj naj ne olepša učenčevega spomina, pač pa naj zgrabi njegovo dušo.

Nasprotniki, ki niso spoznali in niso hoteli spoznati, so trdili, da je ločitev etičnega pouka od verskega zavzemanje državne šole za ateizem, v resnici pa je v tem le uresničeno in utelesnjeno nestrankarstvo države napram raznim konfesijam in svetovnim naziranjem. Moralni pouk naj združuje vse učence, ker jim mora dati pojem o skupnih dolžnostih; da pa more biti res pravičen proti ločenim pojmom raznih svetovnih naziranj, mora biti ravno v teh vprašanjih popolnoma nevtralen. Pomen teh skupnih etičnih poučevanj za omiljenje verskih nasprotstev opisuje nek francoski seminarški profesor s sledečimi besedami: »Židu ni treba, da stoji pred razrednimi vrati, dokler ni končan verski pouk za katolike, kakor se je godilo to poprej in kakor se godi še v deželah, kjer še niso vpeljali državnega moralnega pouka brez verskega strankarstva.« In v Burdeaujevi knjigi je predstavljena dolžnost strpnosti celo s slikami. Na eni strani slike je cerkev, na drugi javna knjižnica, vmes pa se presrčno poslavljata dva delavca. In pod sliko je napis: »Vsakemu svoje prepričanje, midva ostaneva vzlic temu prijatelja.«

Da pa taka nevtralnost ni lahka, nam kažejo že francoske knjige za moralen pouk same, ker že v njih je izpodletelo tuptatam, da bi obravnavali zadevo konsekvantno. Tako n. pr. je na koncu vedno poglavje o dolžnosti proti Bogu in o verskih vzrokih dolžnosti. Da so postavili to poglavje na konec knjige, kaže, da se v šoli noče smatrati verske sankcije za izhodno točko. Prav lahko bi ta poglavja sploh odpadla — sodi Foerster — ker so le brezbarven in suh teizem, in ki je pravtako nadležen onim, ki so proti njemu, kakor onim, ki so verni. V nekem katekizmu n. pr. se odgovarja na vprašanje: »Kaj je Bog?« s: »Tega ne vemo«. — Odgovor je navidezno nevtralen, vendar mora žaliti one, ki so vzgojeni v strogi gotovosti o božjem bistvu.

Konkretni moralni pouk ima na razpolago vse polno preprostih točk, ki so skupne vsem verskim izpovedanjem in filozofijam in ki so zlasti pripravne v šolskih letih za navajanje k samovzgoji in oblaženju navad. In etično spoznanje, ki se pridobiva na tak preprost način, je najboljša pri-

prava za razumevanje višjih filozofskih in verskih nauk — po besedah Kristusovih: »Storite dejanje in vedeli boste nauk.« O samozatajevanju, resnicoljubnosti, potrpežljivosti in razumevajoči ljubezni v občevarju z ljudmi, o odgovornosti in dolžnosti v krogu družinskega življenja, o redu in drugih navadah se da iz konkretnega opazovanja življenja in ljudi povedati toliko, da otrokom niti ne pride vprašanje po zadnjem zakaj. Odgovor na to vprašanje pa dobe pozneje zunaj šole, kakor je po posebnih prepričanjih staršev in temperamentih otrok. —

Več kot dvesto knjig je izšlo na Francoskem, ki uče, kako naj se podaja popolnoma človeški dolžnostveni pouk. Nekateri teh knjig so doživele že 60 in več izdaj. Navdušeni in visoko izobraženi šolniki in filozofi so posvetili svoje moči temu delu in zato ima ta literatura mnoge dragocene prispevke za etičen mladinski pouk. No, škoda je, da so našla pot vanje tudi poročila o bojnih sredstvih proti stari francoski družbi, racijonalistične tradicije o francoski republiki, na katerih je ustanovljena nova republika; da so v teh knjigah krvava dejstva tistih dni kot blagoslovi postavljena na isto stopnjo kot trpljenje Kristusovo. Šovinizem je tudi našel pristop v razne izmed njih. Novejša poročila nam pripovedujejo že prijaznejša dejstva. Še leta 1882. je izjavil minister Jules Ferry, da se dá združiti na razumu ustanovljen moralni pouk z verskimi prepričanji. To mnenje ni našlo posebno dosti odmeva ne pri ljudstvu, ne pri učiteljih. »Ligue d'Enseignement« je delala na to, da se izloči verske dolžnosti iz moralnega pouka, kar se je že leta 1905. tudi zgodilo. Da niso bili uspehi takoj povoljni, si lahko razlagamo, če pomislimo, da naj bi leta 1882. prevzelo stotisoč učiteljev od danes na jutri vzgojo otrok na temelju, ki ni bil njim najmanj znan. Dve tretjini učiteljstva pa je bilo k temu tudi premalo izobraženega, ter se je moralo še skrbeti za njih izobrazbo. Leta 1900. so bila poročila že ugodnejša. 1902. je bil uveden moralni pouk že v učni načrt višjih šol.

Kar se tiče zunanje uredbe pouka, mi poroča o njem Foerster, da je razdeljena učna snov kakor sploh v francoskih ljudskih šolah na nižjo srednjo in višjo stopnjo, tedensko 3—5 učnih ur. Nižji tečaj, ki sega do osmega leta, ne obsega ravno sistematičnega pouka, ampak le priložnostne nazorne pogovore, ki se ozirajo na navadne povesti, izreke, basni in primere iz življenja. Osvetlujejo se naravne posledice nravsvene napačnosti in slabih navad. V srednjem tečaju, ki je v starostni stopnji 9.—11. leta, se pogovarja večkrat iste dolžnosti in življenjske zveze, kakor v prejšnjem kurzu, samo da se izhajá že iz višjih ozirov ter se apelira na zrelejšo prevdarnost. V središču pa stoji tukaj še vedno otrok sam s svojimi ozkopotegnjenimi življenjskimi zvezami kakor so dolžnosti do staršev, učiteljev, tovarišev, službnikov itd. Na višji stopnji pa se začne sistematično orijentiranje o vsem svetu odgovornosti in dolžnosti v živ-

ljenju odraslih skupaj s takozvano »instrukcion civique«, državljskim poukom, ki ga je obdelal Paul Bert za šole res temeljito. Tu podaje otrokom množino koristnega in prepotrebne o ustavi, vladi, upravi in pravosodju, česar v drugih deželah niti odrasli dostikrat ne izvedo. Ta pouk ima predvsem namen, da vzgoji mladino v dobre republikance ter obda pravo državno bistvo kolikor mogoče z vsem tistim nimbusom, ki še vabi toliko duš k starim državnim oblikam. V ta namen se seveda včasih ne straši celo še tako cenih efektov. Vedno se primerja novo z žalostnimi razmerami preteklosti ter se pravi: »To nam je prinesla republika. Paul Bert navaja prav preprost vzrok proti monarhiji: Zelo drago je imeti cesarja ali kralja, ker se mu mora plačevati ponavadi na leto 30 milj. frankov. Paul Bert želi, da je mlademu državljanu, ki stopa na volišče, vse tako pobožno pri srcu kakor verniku, ki se bliža oltarju svojega boga.

Da je učiteljem olahkočeno pripravljanje na moralni pouk, je uvedla učna oblast takozvani Carnet de Morale, moralni zapisnik s sledečim navodilom: Na levi strani vpiše učitelj vsebino lekcije — dispozicijo in glavne misli; desna stran ima dva dela; v levem navaja učitelj berila in pesmi, ki jih je zbral in ki se nanašajo na tema dotične lekcije. Na desno pa notira izreke in pregovore, temata za spisje, ki obravnava predmete lekcije — končno pa še anekdote, primere in prizore iz vsakdanjega življenja, ki se mu zde pripravni za ilustracijo pouka. Učitelji vodijo te zvezke jako vestno, ker jim olahkočajo pripravo na najtežjo izmed vseh učnih ur. Kadar pride v šolo nadzornik, vpraša učitelja najprej po tem Carnet de Morale.

To so zunanosti. In v naslednjem omenim metode pouka po Foersterju, ki mu je žal, da so najrazširjenejše moralne knjige, na katere se opirajo metode in vsebina, ravno one, ki so jih pisali pisatelji in pedagogi, ki niso imeli na polju posebnega moralnega pouka nikake dolgoletne in vsem stopnjam primerne prakse. Seveda je to zato, ker se niso pisale te knjige na podlagi poskusov, ker se te ni moglo čakati leta in leta. Ni se izhajalo iz otroka in iz življenja, ampak iz abstraktnih moralnih zapovedi in njihov razdelitvi v oddelke in pododdelke. Zato prevladuje vzlic vpletenim anekdotam in čednostnim basnim vtis pustega moraliziranja; videti je, kakor da pisateljem teh knjig niso bili znani niti najelementarnejši pomisleki proti učeči moralni pedagogiji. Tako piše n. pr. Boyer v poglavju: Dolžnosti napram staršem:

Iz vsega srca moramo ljubiti svoje starše ter jim moramo pokazati to s tem, da jih ubogamo ter smo jim prijazni... Vse smo prejeli od svojih staršev. Za nas žive; na nas mislijo neprestano. Vse, kar imamo, je sad njihovega dela in njihovega truda. Ljubiti starše, je torej prva in najsve-tejša dolžnost.

Mabilleau pravi: Otroci morajo torej ljubiti svoje starše, in to je prvo, najnevarnejše in najgloblje vseh človeških čuvstev.

Gotovo je, da je tako pripovedovanje o »dolžnosti ljubezni«, najbolj napačno, kar se more narediti v etičnem vodstvu mlade duše; kako naj se stlači najživejša in najnaravnejša čuvstva v suh moralni kodeks? Tudi to je površno, če se utemeljuje ta čut ljubezni s stališča delovanja. Saj gre tu za mnogo globlje čuvstvene vire, ki jih je staviti bolje kot predpogoj kakor pa analizirati — kjer pa jih ni, pa se jih ne more vzbuditi z apelom na »dolžnost ljubezni«, ampak le s tem, da se vzbudi sploh sočutje in razumevanje v otroku ter se to vzgoji, kakor se ne poživi nerazvite ljubezni do narave s tem, če se reče: ljubi, tvoja dolžnost je, da ti je lepo —, ampak le s tem, da se uvaja otrok korak za korakom v skrivnosti, ki jih poprej ni razumel, v življenjske procese, ki so mu bili poprej tuji — tako se poživi in razvije njegovo zanimanje, njegova skrb in ljubezen, tako da silijo vse moči duha in srca, ki so prej spale, same po nadaljni hrani in delovanju.

Ta napaka pa se vije kakor rdeča nit izvečine po vseh poglavjih. Pri moralnem pouku mora biti, kakor pravi Foerster pravilno, pravi moralni pouk šele nazadnje — takorekoč zadnje pojmovno formuliranje točk, ki pospešujejo duševno vtisnenje konkretnega življenjskega kroga. Tako na pr. ne sme izhajati obravnava vprašanja o poslih ne iz abstraktnih égalité, fraternité, liberté, ampak iz konkretnih poslov, njih posebnega stališča z vsemi posebnimi težkočami in nevarnostmi značaja.¹ Kateri način v vedenju je v tem oziru najprimernejši — sploh je pogovor o tem vedenju za tiste, ki jim posli strežejo, za pedagoško neprimerno znamenito dejstvo konkretnih dejanj in zakonov človeškega življenja. Zakaj je potrebna delitev dela in kateri etični ekvivalenti jo tirjajo, bi se lahko obravnavalo na koncu. O vsem tem se ne najde pri Mabilleau-u nič. On ne izhaja iz konkretnega človeka, ampak iz splošnega zgodovinskega opazovanja o sužnosti in končni emancipaciji, kjer se zlasti zopet povzdigujejo zasluge francoske revolucije. Nujnost, da se ravna s posli kakor s prostimi državljani, se deducira iz tega zgodovinskega razvoja. Na koncu pa se opominja otroke, da respektirajo človeško vrednost in čast poslov ter naj se jim nikdar ne posmehujejo ter jih jeze. In temu sledi: Otrokom se svetuje, da ne pridejo v konflikte, naj ne ostajajo v kuhinji, kjer slišijo lahko »neprimerne besede«. Končen vtisk vsega poglavja o poslih z vsemi lepimi nauki o človeških pravicah in človeškem dostojanstvu je za otroke le to, da so posli ljudje, ki rabijo neprilčne besede in ki se jih je treba izgibati, da se ne posurovi.

¹ Za primer, ki ga tu lahko porabimo iz slovenskega slovstva, opozarjam na Cankarjevo „Zgodbo o dveh mladih ljudeh“ v „Tvoje povesti“ iz zal. D. S. M. — Ta knjiga je zlasti v socialnem moralno-vzgojnem pomenu velike vrednosti. P. F.

Še en primer iz knjige Lois Boyer-ja o »redu«. Najprej je kratka razlaga, kaj je red. Temu sledi opomin, da moramo paziti na red, ker si pridobimo tako spoštovanje in zaupanje ljudi. Tudi se pripominja, da ima red tu prednosti: pomaga spomin, štedi čas, ohrani naše reči. Deklicam se zlasti red v gospodinjstvu posebno prioroča, žalibog samo priporoča. Kot ilustracija nevarnosti nereda sledi mala povestica: Nevarnost odprtih duri — s svojim kozlom. Prav pri ti povestici, vem, da je imel vsaj zame največjo privlačno silo kozel, in rad bi ga celo sam videl, kako se je trkal sam s seboj.

To je torej vse moralen nauk, pa ne tudi resnična pomoč za moralo, ne konkretna uvedba v ulogo, ki je odločena redu v celotnem gospodinjstvu življenja.

Kako napačno rešujejo nekatere knjige svojo nalogo, poučevati etiko, naj služi še tale primer, ki ga navaja Foerster kot pregled iz knjige Burdeau-jeve:

1. So ljudje, ki jih moramo ljubiti; to so tisti, ki jih poznamo in ki so nam bili dobri.

2. Ljubimo tudi ljudi istega naroda, svoje rojake, ne da bi jih poznali.

3. Potem pa moramo ljubiti tudi vse druge ljudi, celo tiste, ki niso Francozi.

4. Na to se seveda ne more misliti, da bi ljubili tudi tiste, ki so žalili Francijo in ki tlačijo Francoze v Elzas-Lotringiji.

5. Najprej se jim mora odvzeti naše ločene brate.

6. Potem pa naj se jim ne povrne hudo s hudom, to ne bi bilo vredno Francozov.

7. Vsi narodi so med seboj enaki. Kakor so Francozi deli svojega naroda, tako so narodi deli človeštva.

8. Slava Francije je, da je vedno mislila na dobrobit vseh narodov. Zato zasluži, da živi. Vzlic sovražstvu Nemčije bo živela Francija!

Da to ni moralna vzgoja, kakor jo zahteva človek, ki je najprej človek, je jasno, kakor je jasno, da kaže tak šovinizem nevarno površnost v vsem fundamentiranju etike.

Gotovo pa je, da se bo zboljšalo tudi na ti strani, kakor kaže sploh zadeva v današnjih dneh v vseh ozirih prijaznejše lice. Vendar pa stori država sama premalo in premalo smotreno. Saj so bili mnogi vzroki, ki so kar naravnost zmanjševali uspehe moralnega pouka. Tako je bilo olahkočeno dve leti po novem šolskem zakonu pridelovanje in prodajanje žganja, tako da je grozovito rasel konzum alkohola s svojimi kvarljivimi posledicami. Šele leta 1897. se je začela bojevati šola proti njemu in to prav v trenutku, ko sta se veselila finančni in vojni minister, ker je pomagal alkohol polniti državne blagajne. Država tudi nič ne stori, da prepove pornografično literaturo ter omeji zločine. Pa vzlic tem razmeram,

ki škodujejo njih pouku, zro francoski učitelji zaupno v bodočnost. V knjigah sicer še tudi danes manjka povdaranje osebnosti, že pa se je začelo rabiti kot vzgojno sredstvo pesništvo, slikarstvo in glasbo. Poprej so se bali vsega, kar bi moglo buditi fantazijo, ker so se bali vpliva cerkve na fantazijo. Da se pa izpolnjujejo zakonske odredbe iz l. 1905., ki so zadele cerkve še hujše, tudi v privatnih šolah, izdelujejo nov zakon, po katerem se bodo nadzorovale te prav tako kakor državne in bodo morali biti tudi na njih učitelji državno izprašani ter se bo moralo poročati o njih življenju.

Kakor kažejo vsa znamenja, Francozi šele začenjajo, kar so začeli pred tridesetimi leti.

(Konec. prih.)

Ali še razumemo otroke?

F. V.

To vprašanje stavi v »Deutsche Schule« pisatelj Ernst Linde, izdajatelj lista »Allgem. deutsche Lehrerzeitung«. Vprašalec se zaveda, da bo se marsikomu zdelo čudno to vprašanje »v stoletju otroka, v dobi otroške psihologije«. Podajamo tukaj njegove teze v resno razmišljanje vsem, ki so prevzeti od modernih idej in šolskih reform.

1. Otroci se najrajše uče mehanično. Mi pa zaničujemo mehanično učenje in bi ga najrajše izključili iz pouka v prid logičnemu učenju.

2. Otroci so ljubitelji resnega dela vkljub svoji prirojeni lenobi. Mi pa jim hočemo vse delo izpremeniti v igro.

3. Otroci si želijo trdne roke nad seboj in iščejo zapovednika. Mi pa smatramo vsako omejitev otroške svobode kot prestopek proti otroški »osebnosti« in bi si najrajše dali vsak nameravani korak predpisati od otrok.

4. Otroke vleče v daljavo. Mi pa jih držimo za vsako ceno doma.

5. Otroci so po naravi nedolžni in nimajo zanimanja za spolno življenje. Mi pa jih hočemo v tem oziru rano poučiti.

6. Otroci uživajo pri čitanju snov. Mi pa jim izbiramo umotvore, ki so še le za estetično uživajoče.

7. Otroci nimajo smisla za politiko, diplomatične zapletljaje in socialno-zgodovinske ideje. Mi pa jih v zgodovinskem pouku ravno s tem traktiramo.

8. Otroci zahtevajo absolutne resnice, brezpogojne odločitve za ali proti. Mi pa se giblujemo v relativnostih in v svoji tankovestnosti mislimo, da tudi otrokom ne smemo zamolčati, da so vse resnice le relativne.

9. Otroci si še niso na jasnem o sebi, zavedajo se malo ali nič in torej niso sposobni, da bi dajali pojasnila o svojem notranjem življenju. V vseh teh slučajih dobimo na svoja vprašanja zelo napačne odgovore ali nobenih. Toliko slavljene statistike n. pr. o tem, katere živali so otroci v določeni starosti že videli, katere učne ure so jim najljubše, katere knjige se jim zde najboljše itd. imajo prav malo vrednosti, ako se naslanjajo samo na izpovedi otrok. Če pa se vzamejo za temelj vzgojnega postopanja, je to huda napaka (grober Unfug).

Tako E. Linde. Dandanes, ko se vse klanja pred veličanstvom otroka in se vsled tega malikovanja mladina vedno bolj mehkuži, je dobro, da se oglašajo tudi resni nasprotniki tega gibanja. S tem se zagovorniki novega prisilijo, da revidirajo svoje stališče. Ako je novo gibanje dobro, bo se vsled ugovorov temeljiteje utrdilo; ako je krivo, bo se znabiti zastavilo in krenilo na pravo pot.

Meni se n. pr. zdi upravičena gornja 1. teza. Vsled modernih bioloških metod ne pride več do prave veljave mehanično učenje računstva in jezika. Učenci, ki nam prihajajo v srednjo šolo, niso trdni v naštevanki in slovnici. Naštevanka je temelj računstvu in matematiki. Kdor zna naštevanko dobro, bo tudi nadaljne težkoče premagoval. Kdor pa je ne zna, ta se vsake nove vrste računa težje nauči, ker se k stari nesigurnosti pridruži težava novega postopanja. Naštevanka pa se moramo naučiti mehanično. Kajti pri $6 \times 8 = 48$ nikdo ne misli na predstavo ali logični postanek te resnice. Čim slišim ali vidim ali le zamislim 6×8 , se mora v moji glavi mehanično odzvati 48.

Simpatične so mi tudi teze 2, 3, 6 in 9. K 6. tezi: Vsi se zgražamo nad »indijanarcami«, ki jih otroci hlastno požirajo. Brali pa smo jih več ali manj vsi z večjo ali manjšo naslado. Zakaj pa ne damo otrokom potopisnih in zgodovinskih spisov v roke? Zakaj še nimamo zbirke pripovednih narodnih pesmi za mladino?

Tako bi se dalo še marsikaj povedati v prilog Lindejevim tezam.

Reformni srednješolski zavodi in naši odnošaji.

Josip Wester, Ljubljana.

I.

A. Gimnazije in realke.

Do leta 1908 smo imeli v naši državni polovici dva tipa srednjih šol: gimnazijo in realko. Nekatere gimnazije so imele v nižjih štirih razredih risanje kot obvezni učni predmet; to so bile takozvane realne gimnazije,

ki pa jih smemo šteti z vso pravico med gimnazije, zakaj v višjih razredih se njih učni načrt popolnoma strinja z gimnazijskim.

Osnova gimnazijam je podana z odl. naučnega ministrstva z dne 15. septembra 1849, številka 6467 v takozvanem »organizačnem osnutku« (Organisationsentwurf). Ta osnutek je ostal skozi 60 let in dalje do danes kot splošno veljavni učni načrt. V tem je izražen namen gimnazije s sledečimi besedami: »Višja splošna izobrazba na podlagi bistvene uporabe starih klasičnih jezikov in njih slovstva; s tem obenem priprava za vseučiliške študije.« — Popolna gimnazija obstoji iz 8 razredov: 4 tvorijo nižjo, drugi 4 višjo gimnazijo.

Nižja gimnazija pripravlja za višjo; vendar dosega s tem, da vsak učni predmet relativno zaokroži in zaključi, enotno in splošno izobrazbo, ki je za večje število življenjskih poklicev zaželjena (»erwünschlich«) in zadostna (»ausreichend«).

Višja gimnazija pa nadaljuje ta pouk na bolj znanstven način in je takorekoč pripravljalnica za univerzo.

Učni predmeti za gimnazijo so: a) splošni obvezni: verouk, latinščina, grščina, učni jezik (pri nas nemščina in slovenščina), zgodovina, zemljepis, matematika, naravoslovje, prirodopis in kemija, modroslovska propevstika; v novejši dobi (po novem učnem načrtu) tudi še: lepopisje, risanje, telovadba; — b) relativno obvezni so deželni jeziki (v posameznih kronovinah različni); — c) prosti predmeti: moderni jeziki (pri nas na poedinah zavodih francoščina in laščina), petje, stenografija, deželni jeziki (ponekod); opisna geometrija; fizikalne vaje (ponekod); prostoročno risanje in telovadba, (dokler se ta dva predmeta ne uvedeta kot splošno obvezna v smislu novega učnega načrta). — Taka gimnazija, ki jo zovejo tudi »humanistično«, obstoji bistveno neizpremenjena že dvainšestdeset let: dve človeški generaciji sta se izobraževali na podlagi tega načrta, skoraj že osem študijskih kolobarjev (turnusov) po 8 let je dovršenih.

Drugi tip dosedanje srednje šole tvori realka.

Kot organizačno osnovo za realke ima skoro vsaka kronovina deželne zakone, ki so bili potrjeni okolo leta 1870. Samo za realke na Kranjskem, Goriškem in v Trstu so izšle posebne ministrske naredbe v letu 1870-72; tako velja n. pr. za realko v Ljubljani ministrska naredba z dne 31. maja 1871, številka 2431. Po tem takem so realke v primeri z gimnazijami dokaj mlajši zavodi; najstarejši štejejo nekaj več ko 40 let.

Namen realke je: 1. podati splošno višjo izobrazbo s posebnim ozrom na matematično - naravoslovne stroke; 2. pripravljati za višje strokovne šole, t. j. za študije v politehničnih visokih šolah, na gozdarskih in rudarskih akademijah i. t. d., torej za višje šole, temelječe na realnih učnih predmetih.

Curie

62 let
177

realke
H

40 let
konec 19. stoletja
vpl. odn.

Popolne (velike) realke imajo po 7 razredov in se dele v nižje in višje realke. Nižja realka (4-razredna) pripravlja za višjo in nudi do neke stopinje zaokroženo višjo izobrazbo tistim, ki hočejo, dokončavši te razrede, stopiti v praktično življenje.

Višja realka (3-razredna) izpopolnjuje učno snov nižje realke in pripravlja zlasti za višje študije, temelječe na matematično - naravoslovnih vedah. Višja realka ne obstoji (kakor tudi ne višja gimnazija) sama za se, ampak je vedno v zvezi z nižjo realko ali pa s štirirazredno realno gimnazijo (starega tipa).

Učni predmeti na realki so (slično ko na gimnaziji) a) obvezni: ve-rouk, jeziki (učni jezik, deželni in moderni jeziki), zgodovina, zemljepis, matematika, prirodopis, kemija, fizika, opisna geometrija, prostoročno risanje, telovadba. — Kar se tiče učnega, oziroma deželnega modernega jezika, veljajo v raznih kronovinah posebne naredbe. — b) Relativno obvezni (v raznih deželah razni). — c) Neobvezni ali prosti (različno). — Na realki torej v jezikovnem pouku ni tiste enotnosti, kakor je na gimnaziji; naravno, ker so realčni zakoni v posameznih deželah v soglasju s praktičnimi potrebami dotičnih pokrajin. In prav v tem tiči prednost realnih študij pred gimnazialnimi.

B. Reformni zavodi.

Kakor znano, je zborovala na Dunaju v dneh od 21. dho 25. januarja leta 1908. od naučnega ministrstva sklicana srednješolska enketa, katere so se udeležili poleg šolnikov zastopniki ministrstva, znanstveniki, pedagogi in visokošolski profesorji, vojaški dostojanstveniki i. t. d., tudi zastopnice ženskih vzgojevalnih zavodov.

Uspeh te enquete se je pokazal še isto leto v naredbah naučnega ministrstva z dne 8. avgusta 1908, številka 34.180. S tem odlokom se je namreč načelno dovolilo, da se smejo (poleg obstoječih 4-razrednih realnih gimnazij) osnovati tudi novo organizirani osemrazredni zavodi, t. j. osemrazredne realne gimnazije (tip A). Razun teh se sme tudi poskusiti z reformnimi realnimi gimnazijami (tip B). To sta dva nova reformna tipa srednje šole. Tretji pa je takozvani »dečinski tip« (tip C) realne gimnazije; že leta 1907. je bilo naučno ministrstvo dovolilo, da se občinska realna gimnazija v Dečinu ob Labi preosnuje v višjo realno gimnazijo s posebnim učnim načrtom. Sedaj je ta zavod v upravi države in tvori takozvani »dečinski tip«.

Tako torej imamo v državi troje vrst reformnih zavodov. Že ta trojnost kaže, da se sedaj še poskuša, kateri tip se najbolje obnese. A že vsa znamenja kažejo, da se bo najprej in najbolj udomačila osemrazredna realna gimnazija (tip A). Po statističnem pregledu za leto 1910/11, izdanem od naučnega ministrstva v naredbenem listu dne 15. januarja 1911, je

avrij
realke

realgimn
1908

bilo v tostranski državni polovici 296 gimnazij; med temi 21 malih gimnazij, dve štiri razredni realni gim. (starega značaja), tri male realne gimnazije, 215 velikih gimnazij, štiri realne in velike gimnazije, dve veliki realni gimnaziji (starega značaja), 47 osemrazrednih realnih gimnazij (tip A) in dve reformni realni gimnaziji (tip B). Med temi se preosnavlja 34 humanističnih gimnazij v realne, oziroma reformne gimnazije in štiri realke v realne, oziroma reformne gimnazije.¹

Preden se spustimo v nadaljne razmotrivanje, je treba te zavode točneje označiti po njih bistvu in učnem načrtu.

Tip A. Realna gimnazija ima 1. osem razredov (prejšnja realna gimnazija le štiri nižje); 2. od 3. razreda dalje se poučuje mesto grščine kak moderni ali deželni jezik (francoščina, angleščina, italijanščina i. t. d.); 3. realnim učnim predmetom je določen širši obseg in odmenjeno več časa.

Tip B. Reformna realna gimnazija je na nižji stopnji (štirirazredna) nekaka nižja realka, torej brez latinščine in brez grščine; višja stopnja (štirirazredna) pa dobi gimnazijalni značaj s tem, da se poučuje od petega razreda dalje latinščina kot obvezni predmet; grščine se sploh ne uče, a mesto nje kakega modernega ali deželnega jezika.

Tip C. V prvih dveh razredih so še vsi učenci združeni in se uče vsi po enotnem načrtu, tudi latinščine. V tretjem razredu se učenec odloči ali za gimnazialno ali za realno smer; v prvem slučaju se uči grščine, v drugem pa francoščine kot obveznega predmeta, dočim ostane v ostalih predmetih pouk skupen.

To velja za tretji in četrti razred. V petem razredu pa se prične popolna delitev: realisti opuste latinščino kot obvezen predmet, a se je uče lahko še nadalje neobvezno; zato pa se uče tekom višjih štirih razredov še angleščine, kemije in opisne geometrije. — Gimnazialci pa se uče še nadalje latinščine; prost predmet postane zanje prostoročno risanje, ki je v nižjih razredih za vse obvezno; razun tega se lahko uče francoščine, angleščine, opisne geometrije in kemičnih vaj kot prostih predmetov. V višjih razredih je torej popolna delitev v realni in gimnazialni oddelek;

¹ Statistični pregled za pričetek leta 1911/12 je objavil naredbenik naučnega ministrstva št. 1 z dne 1. januarja 1912. Na podlagi teh podatkov je stanje srednjih šol v Avstriji v tekočem šolskem letu sledeče: Vseh gimnazij je 316; med temi 20 malih gimnazij, 2 štirirazredni realni gimnaziji, 4 male realne gimnazije, 218 velikih gimnazij, 4 realne in velike gimnazije, 2 veliki realni gimnaziji (starega tipa), 62 osemrazrednih realnih gimnazij (tipa A) in 4 reformne gimnazije (tipa B). Potemtakem je poskočilo skupno število gimnazij od lani do letos za 20 zavodov; prirastek osemrazrednih realnih gimnazij je 15 zavodov, reformnih realnih gimnazij 2 zavoda. — V presnavljanju v osemrazredne realne gimnazije je 33 gimnazij in 3 realke; razen tega se nadaljujejo realne paralelke na 7 gimnazijah; v reformno realno gimnazijo se presnavljata 2 realki, v realno gimnazijo dečinskega tipa pa 1 gimnazija. J. W.

od leta 1910/11 pa imajo na tem zavodu še poseben realno-gimnazialen oddelek, torej trojno cepljenje (*»dreifache Gabelung«*).

II. Pravice absolventov.

1. Gimnazije: Absolventje z zrelostnim izpričevalom se lahko vpišejo kot redni slušatelji na vseh (4) fakultetah vseučilišč za vsakršne akademične študije; dalje kot bogoslovci na bogoslovnih semeniščih; (v slučaju posebnega dovoljenja dotičnega ordinariata) tudi brez mature, samo z ugodnim zadnjim letnim izpričevalom. Dalje imajo pravico do študij na živinozdravniški visoki šoli, visoki šoli za poljedelstvo, na konzularni akademiji, trgovskih akademijah; tudi na tehničnih visokih šolah, če prestanejo posebne izpite iz prostoročnega risanja, oziroma opisne geometrije; v tem oziru dajejo humanistične gimnazije po novem učnem načrtu priliko za pouk v teh predmetih s tem, da se vpelje prostoročno risanje kot obvezen predmet (v nižjih razredih), v višjih pa opisna geometrija kot neobvezen.

2. Realke: Zrelostno izpričevalo daje pravico do študij na vseh visokih šolah tehničnega značaja in za vse tiste kakor gimnazijsko izpričevalo, razen za vseučilišče. Vendar se morajo absolventje z maturo vpisati kot redni slušatelji na vseučiliščih na vseh fakultetah, če prestanejo posebno izkušnjo iz latinščine, grščine, in modroslovne propedeutike (ministrska naredba z dne 28. aprila 1885, številka 7553, brez izkušnje iz grščine imajo pa iste pravice kakor absolventje realnih gimnazij (ministrski odlok 29. aprila 1910, št. 10.853).

3. Reformni zavodi. V obče veljajo za absolvente reformnih zavodov vseh treh tipov iste določbe, torej iste pravice kakor za absolvente gimnazij in realk. Torej so zrelostna izpričevala teh zavodov širše vrednosti, kakor izpričevala gimnazij, oziroma realk za se: zato nudijo absolventom priliko za več ali za različnejše študije kakor gimnazijska, oziroma realska zrelostna izpričevala. In baš v teh pravicah in tej obsežnosti obstoji praktična prednost študij na reformnih zavodih: 1. nudijo ti zavodi učencem priliko, da se laglje prilagodijo predmetom spričo svojih zmožnosti; in 2. daje zrelostno izpričevalo reformnega zavoda obenem skoro vse tiste pravice, ki jih daje gimnazijsko, oziroma realsko izpričevalo samo za se.

Te pravice so: 1. Absolventje realne in reformne gimnazije se lahko imatrikulirajo na posvetnih fakultetah vseučilišč kot redni slušatelji in delajo lahko vse državne izpite in rigoroze; posebe: posvete se lahko juridičnim in medicinskim študijam sploh; filozofskim pa iz vseh modernih jezikov ter realističnih predmetov. Učiteljsko (profesorsko) izkušnjo iz klasične filologije, iz latinščine in francoščine (kot glavnih predmetov), iz zgodovine in iz modroslovja smejo delati le tisti slušatelji, ki se iz-

kažejo, da so prestali najkasneje dve leti pred sklepom predpisanih vseučiliških študij dopolnilno izkušnjo iz grščine v obsegu zahtev pri gimnazijski zrelosti izkušnji. To izkušnjo napravijo lahko na kaki gimnaziji ali pa pri posebi za to določeni izpraševalni komisiji na univerzi.

Zato se osnujejo na univerzah tudi posebni učni tečaji za latinščino in grščino. — Slične določbe veljajo za teološke študije (ministrski odlok iz dne 12. decembra 1909, št. 49.645), da morajo absolventje reformnih zavodov prestati posebno izkušnjo iz grščine v obsegu gimnazijskih zahtev. Dodatno izkušnjo iz grščine morajo delati tudi tisti osmošolci, ki so od pristojnega ordinariata sprejeti v semenišče samo na podlagi letnega izpričevala (brez zrelostne izkušnje).

2. Absolventje osemrazrednih realnih gimnazij in realnega oddelka dečinskega tipa (C) se pripuste brezpogojno kot redni slušatelji tehničnih visokih šol; absolventje reformne gimnazije (tip B) pa le, če izkažejo slično, kakor absolventje gimnazij, zahtevano spretnost v prostoročnem risanju.

3. Absolventje reformnih zavodov tipa A in C (realnega oddelka) se sprejmo brezpogojno kot redni slušatelji na visoki šoli za poljedelstvo; absolventje reformne gimnazije (tip B) pa morajo prvo leto poslušati predavanje o opisni geometriji.

4. Na živinozdravniških visokih šolah imajo absolventje vseh reformnih zavodov dovoljen pristop kot redni slušatelji.

5. Za apotekarske (lekarske) študije zadošča absolviranih šest razredov kakega reformnega zavoda; le absolventje 6. razreda tipa C (realnega oddelka) morajo narediti dopolnilno izkušnjo iz latinščine, kolikor je predpisano za 5. in 6. razred realne gimnazije.

6. Absolventje reformnih zavodov se pripuste brezpogojno kot redni slušatelji rudarskih visokih šol (akademiji) v Ljubnem in Pribramu.

7. Pravice do enoletne prostovoljne vojaške službe so iste, kakor jih imajo absolventje gimnazij in realk. Iste pravice veljajo za sprejem v vojaške vzgojevalne zavode in za pripust h kadetnim izkušnjam.

III. Srednje šole pri nas.

Po tem splošnem pregledu sedanjega ustroja avstrijskih srednjih šol se ozrimo na »naše« srednje šole, t. j. tiste srednješolske zavode, na katerih se poučuje deloma v slovenskem učnem jeziku — srednjih šolah popolnoma slovenskim učnim jezikom, kakor znano, nimamo — in katere pohajajo učenci slovenske narodnosti. Pri tem prihajajo v poštev vsi zavodi na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem in Primorskem, ki pa se — to bodi že tu omenjeno — po uporabi učnega jezika v posameznih predmetih med seboj dokaj razlikujejo. Na Kranjskem je šest državnih in ena zasebna gimnazija; med temi je edina zasebna (škofovsko) gimna-

hij, D
Mb, Nm
Ljubljana
Celje
Trst

zija v Št. Vidu slovenska, dočim so štiri državne (v Ljubljani I. in II., v Kranju in Novem mestu) dvojezične t. j. v nižjih razredih slovenske, v višjih pa se poučujejo nekateri predmeti slovenski, drugi pa nemški. Ljubljanska gimnazija z nemškim učnim jezikom in kočevska prihajata le toliko v poštev, da jih poseča tudi nekaj učencev slovenske narodnosti. Vse kranjske gimnazije so humanistične, edino novomeška ima še značaj »stare« realne gimnazije, ker je na njej pouk v prostoročnem risanju obvezen. Sicer pa bi se moral ta predmet po novem učnem načrtu na vseh gimnazijah obligatizirati.

Na Štajerskem upoštevamo le tri državne zavode: gimnazijo v Mariboru, v Celju in takozvane samostojne gimnazijske razrede s slovensko-nemškim učnim jezikom v Celju, ter eno deželno gimnazijo v Ptujju. Gimnaziji v Celju in Ptujju sta docela nemški, le da je za učence slovenske narodnosti slovenščina obvezen učni predmet; mariborska gimnazija pa ima v nižjih razredih dvojezične vzporednice, slično kakor so samostojni celjski razredi utrakvistični, ki pa so v upravnem oziru združeni z nemško veliko gimnazijo. Na gimnazije, oziroma realno gimnazijo v Gradcu se nam ni ozirati, ker jih obiskuje le neznatno število Slovencev (do deset), za katere pa je slovenščina obvezna.

Na Koroškem so tri drž. nem. gimnazije: gimnazija v Celovcu, ki ima v nižjih štirih razredih tudi realne paralelke, realna gimnazija v Beljaku in c. kr. samostanska gimnazija v Št. Pavlu.

In končno na Primorskem. Tu je pet zavodov, ki jih posečajo Slovenci v večjem številu: državna gimnazija v Trstu, ki ima v I. in II. razredu tudi realne vzporednice z nemškim učnim jezikom; državna gimnazija v Gorici, po učnem jeziku nemška, a ima v prvih dveh razredih slovenske paralelke humanistične gimnazije, dočim so italijanske paralelke realnega značaja; nemška drž. gimnazija v Pulju, hrvaška drž. gimnazija v Pazinu in občinska mala realna gimnazija v Voloskem s hrvaškim učnim jezikom. Italijanske gimnazije v Trstu, Kopru in Pazinu ter realna gimnazija v Pulju so za nas brez pomena, ker imajo le neznatno število slovenskih, oziroma hrvaških učencev.

Vseh teh gimnazijskih zavodov na našem ozemlju je torej 19.

Še manj slovenske so realke; edina, zdaj že državna realka v Idriji je dvojezična, dočim je državna realka v Ljubljani nemška, le da je za Slovence slovenščina obvezen predmet in da se v nižjih dveh razredih poučuje tudi verouk za slovenske učence v slovenskem jeziku. Državne realke v Mariboru, Celovcu, Gorici in Trstu so vseskoz nemške. Italijanski ralki v Trstu in Pulju ter nemške v Gradcu (dve državni in ena deželna) so za nas brez pomena, ker imajo neznatno število slovenskih učencev.

(Konec prih.)

Metači in brizgarji med živalmi.

Jan. Koprivnik.

(Konec.)

Obče znane zeljiščne ušice brizgajo iz sebe neko sladkorno tekočino, „medeno roso“, ki pa ni nič drugega kakor napol prebavljen, od živalic popit rastlinski sok. Poprej so smatrali prirodopisci za izločevalne organe sladčice cevki, ki se nahajata pri mnogih ušicah na zgornji strani zadka; šele pozneje so prišli na pravo, spoznavši, da izhaja sladčica iz prebavil, cevki pa da izločujeta vosek. Medeno roso kaj rade ližejo mravlje, zato opaziš mravlje povsod, kjer so se naselile zeljiščne ušice. Mnogokrat se mravlje tako dolgo dobrikajo ušicam ter jih s tipalnicami božajo, da švrknejo kapljico medenega soka iz sebe.

Slinarica ali škržat penovec živi po travnikih ter pije rastlinske soke. Ličinke sede na nežnih travniških rastlinah, najrajše na travniški penuši in sesajo s sesalom sok. Obdane so z belimi penami, „kačjim pljunkom“, ki prihaja iz njihovega telesa ter jih varuje sovražnikov.

Volkec ali mravljinji volkec je podoben kačjim pastirjem. Njegova ličinka živi v drobnem pesku ob zidih in po globnjakih ali klanjih in si izkoplje tu lijaku podobno jamico. Na dnu jamice preži na svoj plen, to so male živalice, zlasti mravlje. Če je prišla živalica na rob jamice in je to opazila ličinka, začne metati z glavo pesek po njej. Prestrašena hoče zbežati, v svojem strahu pa pride na strmino jamice, po kateri zdrči ali se skota na dno, kjer jo čakajo strašne ličinkine klešče in jo tako močno zgrabijo, da se ne more več rešiti.

Glavonožci, izmed katerih je najbolj znana navadna sipa (*Sepia officinalis*), so vseskozi morske živali. Žive se največ od rib in rakov. Okolo ust imajo 8 ali 10, nekatere tudi več (66 ali 96) daljših ali krajših lovk, katere so poprej imeli za noge, zato „glavonožci“. Telo obdaja poleg navadne še druga debela koža, gabanica, ki je pa samo na hrbtu in ob robih priraščena na truplo, na trebušni strani se ne drži telesa in tvori tu s telesom gubanično ali škržno duplino, ki se pod goltancem odpira z dvema stranskima razkoloma, na sredi pa z lijakasto cevjo. V duplini je spodaj po dvoje ali četvero česljastih škrg; v duplino se odpira predi črevo. Glavonožci hodijo po morskem dnu z lovkami. Glava je takrat navzdol obrnjena. Znajo pa tudi plavati. Pri plavanju veslajo z lovkami, nekatere tudi s kožnimi plavutmi, ki jih imajo na levi in desni strani ob telesu. Te priprave (pri lupinarjih tudi lupine) pa žival pravzaprav samo v vodi drže, da se ne pogreznejo, gonilna moč pri plavanju je druga. Ako odpre glavonožec podgoltna razkola, stopi voda v gabanico duplino in jo napolni. Če pa razkola zapre in potem gabanico k truplu pritegne, požene in brizgne vodo skozi lijak,

sunek vodnega toka pa zažene plovca na nasprotno stran, torej nazaj. Ker se brizganje vode iz gabaničeve dupline skozi lijak hitro ponavlja, plavajo glavonožci sunkoma ritanski, in to dokaj naglo. Lovke jim zdaj služijo za krmila. Nekateri glavonožci, med njimi tudi naša sipa, brizgajo včasih še neko temno tekočino iz sebe. V trebuhu imajo namreč takozvani črnilni mehur, ki je napolnjen s tekočino, podobno žolču. Kadar jim preti nevarnost, če priplava n. pr. ropna riba v njihovo bližino, brizgnejo iz črnilnega mehurja obilico svojega „žolča“ v vodo in jo skalijo, da jih sovražnik več ne vidi. Prej ko pa je voda zopet čista, je glavonožec že davno odplul in se skril. Še eno sredstvo imajo, ki jih varuje napadalcev. Sposobni so namreč, s posebnimi pripravami v koži izpreminjati telesno barvo. Povsod, kjer so, priličijo barvo bližnjemu okolišu, da jih sovražnik tako lahko ne zapazi.

Glavonožci spadajo med prve organizme v stvarstvu živih bitij.

Brizgači (Holothuroidea) so po obliki podobni črvom, po sestavi in razstavi telesnih delov (peterotračni slog) pa spadajo med iglokožce. Pod kožo leže zelo močne vzdolžne in kolobarjaste mišice. Njihova dihalna — deloma dihajo tudi skozi kožo — so takozvana vodna pljuča, ki se v mastniku z debelo cevjo začnejo, potem pa se po vsem telesu razvejijo in razpeljavajo. Dihajo pa tako, da vodo v pljuča spustijo, potem pa v enem samem toku iz pljuč izbrizgnejo. Nekaj posebnega je pri brizgačih to, da se včasih s tako silo podolžno skrčijo, da jim koža pokne in da drob iz sebe vržejo. Rane na koži zacelijo, drob pa drugi zraste. Brizgači so vsi morske živali, posebno mnogo jih je po Indijskem morju ob obalih južne Azije, okolo Sundaških in avstralskih otokov. Malajci jih love, na solncu posuše, v dimu povojijo ali osolijo ter na Kitajsko pod imenom „trepane“ prodajajo, kjer je trepane priljubljena jed.

Nekateri črvi brizgači ali natezarji (Gephyrea) imajo tudi vodna pljuča in dihajo kakor brizgači, zato so jih šteli poprej med prave brizgače.

Mehovce (Coelenterata) razdelimo v ožigalkovke ali koprivovce (Cnidaria) in lukničarje ali spužve (Porifera). Vseh mehovcev telo je bolj ali manj popolen meh ali vreča brez pravih notranjih organov.

Ožigalkovke so trdoživnjaki (Hydroidea), cevkaši (Siphonophora), klobučnjaki (Syphomedusae) in koraljniki (Anthozoa). Vsi se odlikujejo z ožigalkami ali pekočnicami, ki so razširjene ali po vsej koži, ali pa se nahajajo samo na nekaterih delih telesa, n. pr. na lovkah. Ožigalke ali pekočnice so majhni mehurčki z dolgo votlo nitjo, ki ima na koncu trdo bodico. Nit je v mehurčku v špiralko zavita. Mehurček in nit sta napolnjena z neko jedko tekočino, kakor pekoče dlake na koprivah. Mehurček in votla nit tičita v posebni stanici površnega kožnega staničja. Ako začuti žival plen ali zasluti nevarnost, stisne samohotno ožigalčni

mehurček ter izpahne in vrže bliskoma nit od sebe. Majhne živalce z bodalcem in strupom umori, večje omami, velikim pa prizadene pekočo ranico. Ljudje, ki se v morju kopljejo, se jako boje morskih klobučnjakov, ki so blizu priplavali, ker jih z ožigalkami opeko, kakor da jih je kdo obdrgal po koži s pravimi koprivami. Živež, majhne živalice, lovijo ožigalkovke z lovkami, jih s pekočnicami opeko, potem pa stlačijo v telesno duplino. Neprebavljene ostanke vržejo skozi ustje (odprtino na telesnem mehu) iz sebe.

Spužve dobivajo hrano skozi mnogobrojne luknjice, ki se nahajajo v telesnem mehu, neprebavljeni deli pa odhajajo iz telesa skozi ustje.

Praživalice, najmanjša živalska bitja, so vse enostaničnice s stanično mrežo ali brez nje. Mehke so ali pa imajo ogredje iz apnenca ali kremenice. Hrano vzamejo v svoje telo in jo prebavijo, neprebavljene ostanke pa vržejo iz sebe. Korenonožci plen (micane živalice in alge) s svojimi panožicami samo opletejo, ga izsesajo, neprebavne dele pa puste.

Pri enostaničnih praživalicah smo dospeli do konca. Kakor vidiš, dragi čitatelj, je med živalmi obilo metačev in brizgačev, pa še dolgo nismo našli vseh, koliko jih je še, kdo to ve?

Književno poročilo.

Ocene.

Novi mladinski spisi. Miza naših malih se letos hiti polniti. Še nismo dobro prebrali Mišjakovega III. zv., že nam je izšlo iz »Učiteljske tiskarne« zopet dvoje drobnih knjižic. »Društvo za zgradbo Učiteljskega konvikta je izdalo II. zv. Engelbert Ganglovih spisov, »Jan Legova mladinska knjižnica« v založništvu »Zaveze« se je pomnožila za III. zv. »Jožef Ribičič: Kraljestvo čebel.« Engelbert Gangl nam je ponudil v II. zv. pripovedne pesmi v treh oddelkih: Zgode in nezgode, Pesemce o živalih in Pisano življenje. Te zgode in nezgode! Polne so tiste mladosti in tistega prešernega otroškega humorja, da ti je samemu toplo pri srcu, ko jih bereš in žaré malim očim in se jim nasmihajo usteca, prsa pa jim polni zavest: »Kdo more kaj mladim ljudem...« Seveda; takrat, ko

»Brzih nog — naokrog — semintja — kar se dá!«
pa takrat, ko naj pride tudi Turek, ker

» . . . . . — v prvih hlačah tudi sem močan« — — —

In tako gredo te zgodice in nezgodice naprej živo in veselo na osemindvajsetih straneh.

»Pesemce o živalih« se kosajo z znanimi Fr. Levstikovimi, pa kar je pri temu, četudi otroško, vendar pa Levstikovo trdo, je pri Ganglu mehko in lahko in vsepovsod živi človek-otrok z živaljo.

»Pisano življenje« je veselo, bajno, rahlo žalobno in udarja tupatam v ton narodnih pripovednih pesmi.

Niso vse nove, izrečno za to knjižnico pisane pesemce — ali, koga bi to motilo! Koga bo motilo, da najde tu tisto lepo »Dekle in roža«, ki jo slišiš v narodnem napevu peti kakor čisto narodno pesem; kakor pesem, ki se je priljubila deklicam tako, da ni paše brez nje, da ni že zimskih večerov brez nje, ki je posebno pri ženski mladini izpodrinilo celo narodno besedilo. — Ko pa je tako ljuba! —

Naj še govorim o Ganglovem jeziku? O ritmu in rimah? Nikar ne zahtevajte od mene. Za Zupančičevimi »Pisanicami« je zdaj to prva zbirka res mladinskih pesemc, čeprav niso vse namenoma pisane kar za mladino. — Pri »**Kraljestvo čebel**« že pove naslov, da govori knjižica o naravi in življenju. Beseda gre tukaj še čebelarjem in naravoslovcem, dovolil bi si samo tole opazko: Nisem popolnoma prepričan, da bodo razumeli mali čitatelji knjižico, če jo bodo brali sami. Izvrstna pa je za skupno šolsko čitanje celo kot opora za biologijo čebel. Zato menda ne bo odveč, če bomo vzprejeli to knjižico, ki jo odlikuje znanstveno opazovanje, prijeten opis, prepleten tupatam s humorjem in čist, jedrat jezik, med tiste, ki jih je treba po vsaj polovico toliko izvodov v razredni knjižnici kakor ima razred učencev. — Knjižica zasluži daljšega pogovora, a omejujem se zaradi prostora.

Pav. Flerè.

Izdanja »Hrv. pedagoško - književnoga zbora« za godinu 1911.

»Hrv. pedagoško-književni zbor« razaslao je svojim članovima za godinu 1911. tri knjige kao književni dar. Za učitelje su izdane dvije knjige, koje svojim sadržajem odgovaraju potrebama učiteljstva, na koje su isto tako važne i za svakoga inteligentnog čovjeka. Ševićev prijevod »**Filozofijskih problema**« od danskoga filozofa Harald Höfdinga nije isključivo samo za učitelje, već će se snjime moći okoristiti svatko, tko nastoji, da svoje mišljenje o svijetu popuni i novim elementima obogati.

U radu reprezentanata savremenih kulturnih nastojanja ističe se naročito borba između egoizma i altruizma, između individualizma i kolektivizma. Höfding nastoji svojim filozofskim spisima, da izmiri opreke između tih oprečnih izjava savremene kulture. A naročito nastoji oko toga u spisu, što ga je izdao »Hrv. pedag.-knjiž. zbor« i koji je resimiranje njegovih ranijih radova na području psihologije, logike i etike. Četiri temeljna problema filozofije, naime psihologijski, logički, kosmologijski i etičko - religijski, prikazuje on u tom spisu s namjerom, da istakne, što je u njima zajedničko i da pokaže, kako se sva četiri dovode na jedan osnovni problem.

Šević napisao je k tomu djelu opsežan prikaz života i rada Höfdingova, koji zaprema gotovo jednu trećinu knjige i u kojem je prikazano s pomnom i poznavanjem predmeta cjelokupno njegovo djelovanje. A naročito su u tom prikazu istaknute Höfdingove misli o uzgajanju djece. Höfding nije napisao nijedno djelo o tome predmetu, ali se na više mjesta u svojoj psihologiji i etici dotakao toga pitanja, a Šević je te misli pribrao i istumačio s obzirom na savremeno kretanje u području pedagoške nauke.

Izdanjem toga djela pokazao je »Zbor« nesamo svoju skrb oko unapredjivanja čisto stručne obrazovanosti pučkoga učiteljstva, već i svoje

nastojanje o tom, kako bi našim pučkim učiteljima pružio priliku, da izgrade svoje mišljenje o svijetu s pomoću takvih djela moderne literature, koja u tom pravcu odlučna utječu na savremeno čovječanstvo.

Dok ova knjiga ima vrijednost za svakoga inteligentnog čovjeka, dotle druga knjiga »Uzgojna ideja u kulturnoj povijesti čovječanstva«, što ju je napisao priznati hrvatski pedagoški pisac Ljudevit Dvorniković, ima naročito cijenu za pučke učitelje. Njima ona prikazuje, kako se uporedo s kulturnim razvitkom čovječanstva razvijala skrb za uzgajanje potomstva pod utjecajem spoljašnjih prilika. Učitelj, a i svaki onaj, koji se potomje bavi uzgojnim pitanjima naći će u tom djelu prikazane sve one elemente, koji su sadržani u današnjem našem shvaćanju uzgojnoga i obrazovnog rada. A kako Dvorniković po svom stručnom i uopće literarnom radu pripada u kolo onih hrvatskih pisaca, koji su svoje mišljenje o svijetu, svoje poglede u današnje kulturne tekovine izgradili upravo na historijskoj perspektivi, naime posmatrajući njihovo postepeno izgradjivanje od prvih zametaka do danas, to je on upravo i bio zvan, da prikaže razvitak uzgojne ideje na način, kako je izgradio on sam svoje shvaćanje o njoj. Djelo, kojemu je za god. 1912. izdao »Hrv. pedagoško-književni zbor« prvi dio, utjecat će jedinstveno na razvitak shvaćanja o uzgajanju, jer nije skupina fragmenata, već jedna organička cjelina. Pojedine pojave i događaji, kao i pojedina shvaćanja povezana su medju sobom unutrašnjim vezama, pa je pregledno prikazano, kako se jedno shvaćanje iz drugoga razvijalo.

U »Knjižnici za mladež« primili su članovi »Hrv. pedagoško-književnoga zbora« za godinu 1911 zbirku slika iz života od Davorina Trstenjaka pod natpisom »Ispod brda Djeđa«. U kratkim crticama prikazuje u toj knjizi Trstenjak takve događaje iz života, koji će na mladež utjecati odgojno. Trstenjak nije kao pisac u prvome redu pripovjedač, pa zato njegove crtice nijesu tražene i iskombinirane, već obraduju takve zgode, koje su se autoru upravo svojom lijepom odgojnom stranom sam od sebe nadale, pa ih je uslijed toga i pobilježio.

Članovi »Slovenske Šolske Matice« dobiju sve tri knjige za 1 K članarine.

„Tri nove knjige, vredne najskrbnejšega studija vsega učiteljstva, dela, ki vodijo pedagogiko iz njenih sedanjih zmot in zmešnjav na gotova pota in v boljšo bodočnost“. — Tako je pisal „Pädag. Bücherwart“ — Österr. Verlag na Dunaju, ko je oznanil, da so izšle tele knjige:

Die Tatschule. — Dr. A. W. Lay. — K 3'85, vez. K 4'80.

Moderne Erziehungsfragen. — Prof. dr. A. Pabst. — K 3'85, vez. K 4'80.

Der Arbeitsunterricht im Rahmen der bisherigen Unterrichtsgegenstände und als Werkstättenunterricht (Handfertigkeitsunterricht). — K 2'10, vez. K 3'60.

Ob kratkem bom pogovoril knjige in sicer v tistem redu, kakor se stopnjujejo v napredovanju ideje delovnega principa, ki preveva kot moderna pedagogiko in šolo. Zato si izberem najprej knjigo „Der Arbeitsunterricht“. Knjigo je napisalo devet pisateljev, med katerimi najdemo znana imena zastopnikov delovnega pouka: O. Seinig, E. Hylla i. dr. In ti so obdelali v petnajstih poglavjih zvezo gibanja o delovni šoli z duševnimi strujami v življenju sedajnosti, posamezne vrste delovnega pouka

pri risanju (risanje tipov in modeliranje), pri geografiji in zgodovini; pri prirodoznanstvu; dramatično obravnavo in spisje v delovni šoli; računstvo; modeliranje in izrezovanje. Nadalje govore o disciplini in discipliniranju v delovni šoli, o preskrbovanju materiala in orodja; pogovarjajo preustrojitev učiteljišč, da bodo odgovarjala principu dela; prav izčrpno zanimiva je črtica, če se lahko uvede delovni princip tudi v šole na deželi: „Nič novega ne prinašamo“, govori H. Stiebale. „Samostojnost pa ne sme biti samo priložnostna didaktična pomoč, ampak princip pouka“. — Knjigo zaključuje primerjatev rokotvornega pouka in delovne šole; takole je: „Rokotvorni pouk spada v delavnico in delovni pouk v šolo“.

Moderne Erziehungsfragen je 25 predavanj, člankov in študij Pabstovih. Dr. Pabst je tisti, ki je glavni zastopnik in pospeševatelj šolskih delavnic v Lipskem. V ti knjigi nam govori le v glavnih potezah pa zelo poljudno o potrebi dela, uvajanja dela v šolo in pouk, o tehničnem delu kot vzgojnem sredstvu in o šolah v Nemčiji, kakšne so v tem oziru in kakšne bi morale biti. Ne hvali jih preveč in primerja njih nepraktičnost v pripravi na življenje z onimi na Angleškem in Ameriki. Š par članki se dotika rokotvornega pouka, potem v drugi polovici knjige pa pripoveduje izključno le o ameriških šolah, o resničnostnem pouku (Wirklichkeitsunterricht) v njih, o ameriških vzgojevališčih, učiteljiščih, o ljudskih šolah in njih opremi, o opazovanjih v strokovni vzgoji, o koedukaciji v ameriških šolah in nazadnje o zdravstvenem stanju v nemških in inozemskih šolah. — Eno prejšnjih del dr. Pabstovih „Der Werkunterricht“ je obširno pa pogovarja le delavnice, njih prednosti v vzgoji in pouku — v „Moderne Erziehungsfragen“ pa je v malem obdelal toliko, da mora vsakdo, ki se hoče poučiti o stanju delovnega principa tu in drugod, vzeti v roke to knjigo, če nima časa, da bi pridobil popolnega spoznanja v vsi obširni samo nemški literaturi, ki se je že nagnomadila o ti točki.

V obeh dozdam omenjenih knjigah obsega pojem delovni pouk pouk v delavnicah in princip samostojnega dela — ne le manualnega — ampak tudi duševnega v opazovanju, mišljenju i. t. d. pri pouku. Že tukaj vidimo, da ni princip v edino ročnem delu, kakor se to tolikokrat napačno misli pri besedi „delovna šola“ ali pa „delovni pouk“, ker se pozablja, da je v veliki zvezi tudi sama ročnost s psihičnem in vendar nam to potrjuje tako določno eksperimentalna psihologija. Kako obsežen pa je že postal delovni princip v vzgoji, nam pa zlasti kaže najnovejše Layevo delo „Die Tatschule“. Delovna šola je stopila v nov štadij in Lay ji je tudi odvzel ime „delovna“ (Arbeitsschule) ter jo krstil z „dejanstveno“ (Tatschule) in potrjene so besede, ki jih je pisal dr. Oswald v Letopis S. Š. M. za l. 1911. (str. 6), tisti klic po dejanju. Laya so imenovali že v isti sapi s Kerschensteinerjem in Scharrelmannom in v lanski Landschule je Lay na to že kratko odgovoril. Njemu je le produktivno delo, delavniški pouk in delovna šola premalo. Prišel je do prepričanja, da je tako vsestransko in temeljito izveden pedagoški princip dejanja, kakor ga obravnava ta knjiga, gotov temelj šolske reforme, ki lahko obsega in združuje vse reformske zahteve, tudi one delovnega pouka. Njegovo prepričanje je, da tvorijo zaznava, duševno predelanje in zunanje dejanje (izraz, predstavo) biološko in psihološko samosvojo

enoto, ter se morajo smatrati zato tudi didaktično in pedagoško kot taka, da so nazor in predelanje le sredstvo k smotru predstavljanja in da je izraz v vseh svojih raznoterih oblikah ustavitelj ali omejitelj, trenutna prikladnost razmeram zunanjega sveta. Že tole njegovo prepričanje ga daleč loči od Kerschensteinerja, še dalj pa od Scharrelmanna, ki mu je in mora biti z Gansbergom, Gurlittom in drugimi vred „Künstlerpädagog“. Seveda se je zaletel Lay le malo predaleč, ker niti Scharrelmann s svojo zahtevo po produktivnosti, niti Gurlitt s svojo moderno pedagogiko in ne Gansberg s svojimi realnimi zahtevami po samostojnem delu v šoli niso le „fantasti“ in „beletristični pedagogi“, ker ima tudi njih mišljenje znanstveno podlago volje, hotenja in dejanja. — Delovna šola kot taka (lipski, manheimski, hamburški, monakovski sistem) so mu premalo, in ni prav, da je princip dela po Komenskem in Pestalozziju isto z „ročnim delom“, „tehničnim delom“, „manualnim delom“, ker odvodnost temeljnega pedagoškega principa reakcije je dejanje. — In tako obdeluje Lay ta pedagoški princip z biološkega, razvojnozgodovinskega, fiziološkega, psihološkega in higieniškega ter s praktičnega stališča, govori o socialnem in etičnem principu, o principu individualnosti, asimilacije in duševne rasti, o principu korelacije, periodicitete in nagonov, o principu vstvarjajočega dejanja in samostojnosti. — O vsem tem govori obširno in predaleč bi vodilo, da bi se spuščal v posamezne razgovore o omenjenih poglavjih kakor tudi o nekakem drugem glavnem delu praktične razprave pod naslovom „Richtlinien für die Methodik der Tatschule“ (Lehrstoff u. Lehrverfahren), kjer obravnava v velikih potezah snov za vse predmete. V naslednjem „Zur Verwaltung der Tatschule“ je pa v splošnem nekaj, v čemur Laya tisti prezirani „Künstlerpädagogi“ nadkriljujejo; vsaj meni so povedali oni okolu „Rolanda“ (ne ravno o njem posebe!) več, kakor Lay na svojih 22 straneh. — Malo se še hočem pomuditi pri zadnjem odstavku „Die Tatschule als organische Einheit der Reformbestrebungen“, ker je nehal izvleček in temeljna misel celemu delu. Kaj hoče dejanska šola? Da se živi v šoli sami odmerjen kos človeškega življenja: reakcije, enotnosti opazovanja, predelavanja in predstavljanja, ki odgovarjajo vsakokratni razvojni stopnji učenčevi, vse to naj se proizvaja v ti življenjski občini — z eno besedo: Dejanjstvena šola hoče vzgajati po dejanju do dejanja, z življenjem za življenje; biti hoče življenjska šola.

Lay sam je nazval knjigo, da zasleduje „eine natur- u. kulturgemäße Schulreform“, in zlasti v tem se razlikuje ta knjiga od onih dveh prej omenjenih, ki pripovedujeta, kaj je in kako je, pri tem ko ta govori o tem, kaj bodi in kako bodi — oni dve kažeta razna pota, ki jih hodimo, Lay kaže na potih, ki so jih hodili in jih hodimo še danes, napake ter kaže pot, ki naj se hodi v prihodnosti. Kakor pa so vsa današnja pota, tako je tudi Layeva dejanjstvena šola poizkus, pa četudi je še tako znanstveno utemeljen.

Vsekakor pa so vse tri knjige res vredne najskrbnejšega studija in mimo njih ne more v resnem studiju o reformi šole nihče, in sploh naj bi ne šel noben učitelj, ki hoče napredovati v svojem stanu.

Pay. Flerè.

Aus der Türken- und Franzosenzeit Marburgs und Umgebung.
(Mit 2 Karten.) Von k. u. k. Oberleutnant der Ruhe Paul Schlosser.

Sonderabdruck aus der „Zeitschrift des historischen Vereines für Steiermark“, X. Jahrgang. Graz 1912. Verlag des Historischen Vereines für Steiermark. Druckerei Leykam, Graz. — To je naslov 48 strani male 8° obsegajoče brošurice, ki obsega mnogo zanimivega domovinoslovnega gradiva iz mariborske okolice. Zlasti razklada gospod pisatelj v nji kritično vse mu po marljivem nabiranju in napornem preiskavanju dostopne pravljice iz časov turških in francoskih vojsk ter jih izkuša spraviti v sklad z zgodovinskimi dogodki; svoja izvajanja podpira z lastnoročno in natanko narisanimi zemljevidi a) o krajih, na katere se pravljice nanašajo in b) O turškem zidu pri Falah. — Knjižica nuja učiteljstvu mariborskega okraja bogate vire za domovinoslovni pouk, zato jo toplo priporočamo. S pridom pa jo bodo čitali tudi vsi, ki se zanimajo za zgodovino krasne naše ožje domovine. — Razprava je ponatisnjena iz „Zeitschrift“ le v maloštevilnih odtisih in se prodaja, dokler je bo kaj, v bukvarni W. Heinz v Mariboru po 60 vinarjev izvod.

Novosti.

Nov abecednik za slovenske ljudske šole. Kakor čujemo, izide tekom teh počitnic v c. kr. zalogi šolskih knjig na Dunaju nov abecednik pod imenom »Moja prva čitanka,« ki jo je na poziv merodajnih krogov sestavil vadniški učitelj J. Krulec v Ljubljani. Tisk te nujno potrebne knjige je bil že odobren z odlokom ministrstva za uk in bogočastje z dne 8. oktobra 1910, št. 36.554. Abecednik ima za podlago analitsko-sintetno pisalno-bralno metodo, za katero je slovenski jezik kakor ustvarjen. Ilustracije, ki bodo služile za analizo normalnih besed, izidejo v krasnem barvotisku. Iz vsega se da torej posneti, da bo pomenjala knjiga lep napredek šolske literature, zato upamo, da jo bo slovensko učiteljstvo z veseljem sprejelo.

Sherlock Holmes. Detektivske povesti. I. del. **Doživljaji.** Spisal Sir Arthur Conan Doyle. Iz angleščine prevel J. M. — Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. — Izšli so ravnokar snopiči 4., 5. in 6. Snopič stane 40 vin. Naroča se lahko pri založnikih v Ljubljani in vseh slovenskih knjigarnah.

Razgled.

Časopisni vpogled.

Školski Glasnik, 1912, št. 1.—4. Stevan Radič, Naš narod in njegova prosveta. B. Narodna škola in naše društvo. V lanskem letniku je pisatelj razpravljal o našem današnjem življenju, o družabnih in političnih razmerah srbskega naroda. Zdaj hoče preiskovati stanje narodne šole, njen vpliv na preporod družbe, njene metode ter končno dognati, v koliko je ona kriva obstoječih družabnih razmer. Narodna šola spada v ono vrsto narodnih ustanov, ki imajo kulturno moralni namen, ima torej malo prijateljev, ker zahteva veliko požrtvovalnost od onih, ki delujejo za njo. Na boljšem so ustanove, ki imajo materialni namen, n. pr. denarni zavodi, pri katerih vsak rad sodeluje, ker pri našajo sotrudnikom materialne koristi.

Potem pisatelj pregledno poroča o strujah in nazorih, ki vladajo pri drugih narodih o šoli, omenja eksperimentalno pedagogiko, boj klerikalizma in naprednjakov za šolo, svobodno šolo, delovno šolo in priporoča, da se te pridobitve kulturnih narodov uporabijo tudi za srbsko šolo, toda previdno z upoštevanjem domačih razmer, ker „nije svaka kapa za svaku glavu“.

K. Zamurović, *Ispravimo se!* Pozivlja učiteljstvo k energičnemu odporu proti neopravičenim tovorom, ki se jim nakladajo. V srbskih veroizpovednih šolah mora učitelj učiti vse predmete, torej tudi verouk, seveda brez posebne nagrade. V onih šolah, kjer se dobi nagrada za verouk, pa ga poučujejo duhovniki. Tako n. pr. na državnih šolah plača država nagrado veroučiteljem. Pravoslavnim pa cerkev ne dovoli poučevati v madjarskem jeziku, tem mora izplačati nagrado za pouk v državnih šolah cerkvena občina. Nekateri občine so tako revne, da tega ne morejo. V teh se seveda duhovniki skušajo odkrižati nehvaležnega dela. Tako v Novemsentivanu. Tam je poleg veroizpovedne srbske šole tudi madjarska državna, katero obiskuje kakih 10 pravoslavnih otrok. Katehet se je javil cerkveni oblasti bolnega in ista je naložila verouk v državni šoli učitelju veroizpovedne šole, ki je že na svoji šoli in na nadaljevalni šoli poučeval vse predmete. Nekaj časa je učitelj opravljal to suplenturo. Prihodnje šolsko leto učitelj ni reagiral na povelje konzistorija, toda po intervenciji konzistorija je dobil isti nalog od svoje šolske oblasti. Ker je to supliranje trajalo že četrto leto, se je učitelj obrnil na šolski svet, da ga reši te kateheze. Toda šolski odbor mu naloži dalje verouk in naroči cerkveni občini, da mu dá nagrado. Občina pa je uboga; zato člankar predlaga, naj se duhovniku za dopust iz kateheze odtegne nagrada za učitelja, kakor se od učitelja zahteva, da si sam plača suplenta, ako zahteva dopust.

Razpravi Škola rada iz nemščine in Zašto se predaje, i kako treba da se predaje psihologija iz francoščine se nadaljujeta.

Laza Terzin, *Apel na srbsko učiteljstvo*. Ogrska vlada je 14 občinam bu-dimske eparhije zagrozila, da zapre njihove šole, ako tekom enega leta ne postavijo zakonito predpisanih šolskih stavb. Eparhija pa ne more pokriti vseh stroškov, zato prosi dobrovoljnih prispevkov in sicer bi naj učitelji prirejali na dan sv. Save šolske slavnosti in na njih pobirali prispevke za siromašne srbske šole.

Srpskim književnicima i muzičarima. Člankar konstatira, da za razne šolske slavnosti manjkajo dobre pesmi, ki bi bile uglasbene za otroške glasove, manjkajo primerne gledališčne igre, je premalo lepih proizvodov za deklamacije in ni primerne-ga besedila za srbske narodne igre. Zato pozivlja najboljše književnike in skladatelje, da posvetijo kak umotvor srbski deci.

M. Popara, *Očiglednost i očigledna sredstva u računskoj nastavi*. Pisatelj opozarja na važnost nazornosti pri računskem pouku, zahteva, da se dete v šoli kmalu nauči poznati na uri, da v višjih razredih spozna davčno knjižico in eventuelno tudi železnični vozni red. K davčni knjižici bi jaz pridjal še posojilno in hranilno knjigo. Pred nekaj leti se mi je kmet tožil, da nikdar ne ve, koliko mora plačati za obresti in amortizacijo vknjiženega dolga, ker je vsakega pol leta drugače. Pogledala sva v knjigo, tam so bili določeni enaki polletni zneski, toda mož se ni držal termina in je moral plačevati 6°/_o-ne zamudne obresti, čeravno je dostikrat imel denar doma več tednov pri-pravljen! Pisatelj potem razpravlja o raznih naravnih (prsti, paličice) in umetnih (pike, črte) nazornih sredstvih za računstvo.

F. V.

Die Landschule. 4. šte. — V tretji šte. L. S. je izšel članek „*Meinungen zur Gehaltsfrage*“, ki je izzval za to šte. kar dva spisa: W. Podwyszinski je napisal nekaj dobrih misli pod naslovom „*Zur Neugestaltung der Landschule und Besserstellung der Lehrerschaft*“, „*Entgegnung auf die Meinungen zur Gehaltsfrage*“ (Fr. Gribitzer) pa je polemika članku. — „*Können die Arbeitsschul-*

ideen auch in Landschulen verwirklicht werden“ je v 3. in 4. številki naslov odtisku iz knjige „Der Arbeitsunterricht im Rahmen etc.“. Samo par misli naj navedem iz spisa: Prosta šola na deželi je pred mestno šolo v tem smislu. — Velikomestni učitelj naleti kot del velike celote na večje težave pri uvedbi delovnega pouka kot učitelj na deželi. — Otroci na deželi dobe material za obdelovanje večkrat lažje kot oni v mestu. — Na deželi so otroci za mestnimi v množini predstav in besednega zaklada. — itd.“ gredo misli, na podlagi katerih pride na takozvani „skupnostni pouk“ in na nekatere metode in zavode. — Razprava „Methodik d. wetterkundlichen Unterrichtes“ (dr. Fr. Leule in Jal. Chößner) pogovarja v ti številki sledeče točke: 1. Odvisnost človeka od vremena; 2. Odvisnost človeka od klime; 3. Znanje o vremenstvu pri širših slojih; 4. Ali naj obravnava šola vremenstvo? 5. Stališče vremenske karte. — Pod „Anregungen u. Erfahrungen“ sta zapiska „Zur Methodik d. Schreibunterrichts“ in „Kinematograph und Schuljugend“, kjer pisatelj gleda na obsodbo kinematografov s stališča: vsaka reč ima dve strani: — Bücherbespr. zaključuje številko.

5. številka. — Pod naslovom „Schule, Lehrer und Volk“ je zopet polemika o zgoraj omenjenih člankih, ki pa sega še malo globlje v šol. politiko ter si privoščiti še 16. febr. t. l. v koroškem dežel. zboru in dr. Steinwenderja ter druge tamošnje učiteljske prijatelje ter končuje s klicem po enotni šoli in zavrača strokovno delovno šolo. — Methodik d. wetterkundl. Unterr. se v ti številki nadaljuje ter govori o sledečih točkah: 6. Določitev smotra; 7. Kje naj dobi šola čas? 8. Učni pripomočki za opazovanje in njih raba; 9. Vrednost bioloških opazovanj; 10. Grafično prednašanje; 11. Grafična prednašanja kot prehod v razumevanje vremenske karte. — „Anregungen u. Erfahrungen“ so posvečene nazornemu pouku v dveh črticah: poučni „Zum sprachlichen Anschauungsunterricht“ in kritični „Der bildende Wert des schulmässigen tätigen Umgangs mit den Dingen und des lehrmässigen Darstellens“. — Hinweise u. Glossen in Bücherbesprechungen tvorijo zaključek, na koncu pa je še priloga „Der Schulgarten“.

6. številka. Fortbildung oder Politik? je Ittenhofenov odgovor na prej omenjene polemike. V „Biologie“ razvija prof. Maks Kästner ob kratkem misli in načrt za biološki pouk v prirodopisju. Razprava se v prihodnji številki nadaljuje. V ti številki se končuje „Methodik des wetterkundlichen Unterrichtes“, ki obsega in pogovarja tu sledeče točke: 12. Učna raba vremenske karte; 13. Pomen vremenoslovskega učnega postopka za zemljepisni pouk; 14. Pomen vremenoslovja za fizikaličen pouk; 15. Mesto vremenoslovja v učnem načrtu in njegov vzgojni pomen. Kakor kažejo že naslovi posameznih oddelkov, je obravnava vsestranska in vendar ni razprava nikjer dolgovozna in nezanimiva. — Pod „Anregungen u. Erfahrungen“ najdemo „Wie schafft und befriedigt der biologische Unterricht das ästhetische Interesse“ kot zanimiv odtisek iz prof. dr. E. Dennertove knjige „Der Unterricht in der Biologie“ — in aktualno razpravo ravnat. G. Kälberja pod naslovom „Die ländliche Fortbildungsschule Berufsschule, aber keine Fachschule, kjer se odločno zavzema za nadaljevalno šolo kot samolastno šolo ne kot je večkrat le privesek ljudski šoli, namenjeni splošni izobrazbi ali kakor jo smatrajo zopet drugi za kopijo ženske šole — „biti mora“, pravi, „ne strahovna, ampak vzgojna šola na stanovski podlagi“.

Pav. Flerš.

Šolske in učiteljske vesti.

— I. Ročna dela v proračunu 1912. — Za povzdigo pouka v deških ročnih delih na ljudskih in meščanskih šolah je preliminirano 22.000 K. Za kuhanje 20.000 K.

— I. Ročna dela se uvédejo prihodnje leto kot neobvezen predmet v praškem učiteljskišču. Sedaj se uče gojenci ta predmet na neki pomožni šoli, kjer jih uvaja v to stroko brezplačno učitelj V. Rohlen.

—1. Češka učiteljska organizacija preboluje težko krizo. Vzrok — zavist in slavo-hlepnost nekaterih megalomanov. Ko bode stvar popolnoma rešena, bomo o njej več poročali.

—1. Tuberkulozni učitelji. „Radical“ zahteva pravočasno popolno odstranitev tuberkuloznih učiteljev iz šole, ker je vsak stik teh siromakov z učenci za zdravje teh zelo nevaren, onim pa otežuje lečenje. Tuberkuloznim učiteljem naj se dovoli takšna pokojnina, da morejo stanu primerno živeti in se lečiti.

—1. Šolski štrajk v Galiciji. Na ljudsko šolo v Hadykovich so poslali proti volji rusinskega prebivalstva poljskega učitelja Kryckega. Ljudje so se uprli in niso več pošiljali učencev v šolo. Prišlo je na žalost tudi do izgredov. Ljudstvo je napalo Kryckega in ga do krvi nabilo, tako da je obležal brez zavesti. Tri razgrajače so zaprli. Tako se dogaja povsod, kjer vsiljuje večina manjšini učitelje, ki se čutijo z narodom. Poljaki Slovanom pač še niso v posebno čast, ne čutijo se Slovane in ne pripoznavajo bratov.

—1. Peta avstrijska konferenca za skrb za slaboumne se je vršila letos dne 1. in 2. aprila v Brnu. Udeležilo se je te konference nemara 300 avstrijskih delegatov in 3 zastopniki Hilfsschulverbanda iz Nemčije. To zborovanje je slavilo obenem desetletnico obstanka društva. — O delovanju društva v minolem desetletju je referiral ravnatelj Schiner. L. 1902. so bile v Avstriji samo 3 pomožne šole s 6 razredi in 4 podpornimi razredi s 149 učenci; danes je 38 pomožnih šol s 74 razredi in 1376 učencev. Zavodov za slaboumne otroke je bilo leta 1902 samo 12 z 916 otroki, danes jih imamo 24 za 2026 otrok. — Natančnejše podatke o drugih referatih prinesemo nemara pozneje.

—a. Antialkoholski dan na ogrskih ljudskih šolah. Ogrski naučni minister je izdal šolskim nadzornikom naredbo, da mora vsaka šola en dan v letu posvetiti antialkoholizmu s primernimi predavanji o škodljivosti alkohola. Nadzorniki morajo vsako leto na ministristvo poročati o svojih korakih proti alkoholu.

—1. Prvi avstrijski shod vrtnaric se je vršil v dunajskem učiteljskem domu dne 3. in 4. aprila t. l. pod protektoratom nadvojvodinje Marije Jožefe. Razen pokroviteljice so bili prisotni minister za bogozn. in nauk in drugi visoki dostojanstveniki. Minister je pripoznal, da je zakon o otroških vrtcih že prestar in potreben reforme. Obljubil je tudi vse storiti, da se sklepi shoda uveljavijo. Šolski referent dunajski, Tomola, je obljubil, da prevzame Dunaj v lastno oskrbo vse zasebne vrtce. Nato se je prešlo na dnevni red. Program je bil tale: 1. Organska zveza otroških vrtcev z ljudsko šolo. 2. Izgradba Fröbelovih idej z ozirom na vnanjo in notranjo upravo vrtcev. 3. Naobrazba vrtnaric. 4. Pravne razmere vrtnaric. 5. Naobrazba vrtnaric z ozirom na poznavanje jezika. 6. Naobrazba vrtnaric v risanju in ročnih delih. 7. Vrtnarica v rodbini. 8. Nadaljna naobrazba učiteljic otroških vrtcev. 9. Naobrazba vrtnaric na socialnem polju. 10. Osrednja organizacija vseh avstrijskih vrtnaric. 11. Dunajski otroški vrtci s skiopt. slikami. 12. Vrtnarica kot vzgojiteljica slaboumnih otrok. 13. E. Schmidt, skladatelj otroških pesmi.

Vsa beda vrtnaric se je zrcalila v referatu o 4. točki. Društvo hoče, da se gladen stvor odkritosrčno veseli z otroki! — Vrtnarice zahtevajo 2letni tečaj za vzgojo vrtnaric. — Zahteva se znižanje števila otrok. Preveliko število otrok ravno povzročuje mučenje otrok z znanjem, ker si učiteljica ne ve drugače pomoči, nego da poučuje. — Vrtnarice naj bi v rodbinah ne bile dekline, ampak vzgojiteljice otrok. — Shod je bil zelo dobro obiskan. Bilo je tam do 1000 vrtnaric in mnogo zastopnikov različnih društev. S shodom je bila združena lepa razstava izdelkov in igrač šolskih vrtcev.

Omeniti še moram slučaj, ki živo dokazuje, kako sirovo je naziranje Nemcev v vseh vprašanih šolah, od univerze do otroških vrtcev. Ko je govorila češka vrtnarica Buchalova iz Brna, tedaj so nemške frajle na vso moč razbijale z nogami in psovale referentko, ki pa se ni dala motiti. Zahtevala je — češki otrok spada v češki otroški vrtec. Z nemškimi šoveni je res križ. Prihodnjič naj skličejo „Shod nemških avstr. šolskih

vrtecv“, a če nas hočejo samo za štafažo, naj nas ne vabijo na svoje prireditve, kjer nam vežejo usta in žalijo v dno duše, Ko bi ne bilo „Deuschtuma“, bi avstrijska šola bila drugače razvita!

Srednje in višješolski vestnik.

— I. Pedagoško semenišče v Budimpešti. Za višjo naobrazbo učiteljev ljudske šole so 1. febr. t. l. odprli v Budimpešti semenišče, ki ima dva oddelka: enega za mlajše, drugega za starejše učitelje. — V prvem se bode predavalo o zemljepisu Budimpešte, higijeni, občni ekonomiji, metodiki učnih predmetov in pedagogiki, v drugem pa o filozofiji, etiki, logiki, pedagogiki, godbi in umetnosti. — Ravnatelj semenišča je dr. E. Veselý, strokovni nadzornik v Budimpešti, a predavali bodo peštški učenjaki. — Mesto Budimpešta je prosilo za ustanovitev posebnega zavoda za vzgojo učiteljev mesta K Ministrstvo pa ni hotelo dovoliti tega zavoda in je raje ustanovilo to semenišče.

— I. Gimnazijci proti strelnim vajam. V Striju na Gališkem so se vršile nemške gledališke predstave. Poljski dijaki so proti temu demonstrirali. Proti dijakom so nastopili v gledališču polkovnik in častniki, na kar so morali dijaki na policijo. Takoj nato je izjavilo 60 gimnazijcev, da nočejo več sodelovati pri strelnih vajah v vojašnici.

Strokovni nadzorniki za telovadbo na srednjih šolah. Ministrstvo za nauk in bogočastje je imenovalo z odlokom z dne 25. januarja 1912 12 strokovnih nadzornikov za telovadbo in telesno vzgojo sploh na srednjih šolah, to je za gimnazije, realke in učiteljska. Njih poslovna doba traja od 1. februarja 1911 do konca julija 1914. Obenem je izdalo ministrstvo tudi posebna navodila za nove nadzornike. Prvi del te določbe zahteva, da se vsak srednješolski zavod nadzoruje vsaj vsako tretje šolsko leto, po potrebi tudi večkrat. Poročila o nadzorstvu je pošiljati oni deželni šolski oblasti, kamor pripada nadzorovani zavod, tem poročilom je pridejati tudi nasvete, kako odpraviti obstoječe napake ter dvigniti telovadni pouk in telesno vzgojo sploh. Drugi predpisuje, da obračajo nadzorniki posebno pozornost na to, da ima vsak zavod primerno telovadnico, igrišče in telovadišče in da ti prostori odgovarjajo krajevnim razmeram, dalje da se telovadi, in da se goje igre v smislu najnovejših ministrskih odredb, in da se po možnosti upošteva vse telesne vaje, ki so za posamezne kraje posebno prikladne, in da prebijejo učenci odmora med učnimi urami, kolikor mogoče pod milim nebom. Z nasveti in s primernimi predlogi naj skušajo vplivati na zboljšanje obstoječih razmer. V svojih poročilih naj omenjajo tudi privatne osebe in društva, ki skrbijo za telesno vzgojo srednješolske mladine.

Imenovani nadzorniki so: za srednje šole na Dunaju: Anton Landsiedl, učitelj telovadbe na c. kr. terezijanski akademiji na Dunaju. Za Nižje in Gorenje Avstrijsko ter Solnograško: Jaro Pawel, profesor na deželni višji realni gimnaziji v Badnu pri Dunaju, znan kot pisatelj v telovadni stroki. Za Štajersko, Koroško, Tirolsko (nemški del) in Predarlško: Rob. Litschauer, profesor, od leta 1910. pa referent za telesno vzgojo v c. kr. naučnem ministrstvu na Dunaju. Za Kranjsko, Primorsko, Dalmacijo in Tirolsko (laški del): dr. Jos. Tomišek, c. kr. gimnazijski ravnatelj v Mariboru. Kot profesor je poučeval telovadbo na višji dekliski soli in vodil dijaške igre na I. drž. gimnaziji v Ljubljani. Za Češko (češki del): Jos. Klenka, učitelj telovadbe na državni realki v Pragi I. Svoječasno je bil predsednik oddelka Češke Sokolske Zveze, znan pisatelj-strokovnjak. Za Češko (nemški del): Jos. Schantin, c. kr. učitelj telovadbe na 2. nemški drž. realki v Pragi, poučuje tudi v nemškem tečaju za učitelje telovadbe in je član izpraševalne komisije v Pragi. Za Moravsko (nemški del): Fr. Schrott, c. kr. učitelj telovadbe na 2. drž. realki v Brnu. Za Moravsko (češki del) in Šlezijo (češki del): Jar. Karasek, učitelj telovadbe na 1. češki drž. gimnaziji v Brnu. Izdajatelj in urednik dveh strokovnih listov. Za Šlezijo (nemški del): Ferd. Ordelt, učitelj telovadbe na državni realki v Tečnu. Za Galicijo (zahodni del) in Šlezijo (poljski del): dr. Stan. Tokarski,

zdravnik in učitelj v tečaju za učitelje telovadbe in član izpraševalne komisije v Krakovu. Svoječasno učitelj telovadbe na učiteljski in na gimnaziji. Za Galicijo (vzhodni del): dr. Evg. Piasecki, učitelj telovadbe na IV. drž. gimnaziji v Lvovu, ravnatelj na mestnik izpraševalne komisije za pouk telovadbe na srednjih šolah, docent za šolsko higijeno na vseučilišču v Lvovu. Za Bukovino: Ant. Ryz, učitelj na učiteljski in na učiteljski v Černovicah.

Po enketi za telesno vzgojo, ki se je vršila l. 1910. na Dunaju, kaže učna uprava vedno večje zanimanje za telesno vzgojo srednješolske mladine. O tem pričajo najnovejši tozadevni odloki naučnega ministrstva, dalje imenovanje posebnega referenta za telesno vzgojo v naučnem ministrstvu, kakor tudi imenovanje strokovnih nadzornikov za telovadbo. Tudi strelne vaje na srednjih šolah, ki so bile vpeljane v zadnjih dveh letih, je šteti med uspehe one enquete.

I. B

—a. Srednja šola angleškega sistema na Ogrskem. Subotica, po številu prebivalcev (82.000) tretje mesto na Ogrskem (madj. Szabadka), ima dozdej samo eno srednjo šolo in sicer gimnazijo. Že več let se mesto poteguje za drugo srednjo šolo. Nedavno je zopet bila v tej zadevi deputacija v ministrstvu in je tam dobila odgovor, da vlada namerava v Subotici ustanoviti prvo moderno srednjo šolo angleškega sistema, kjer se bo enako pazilo na telesni kakor na duševni razvoj in vzgojo mladine. Vlada zahteva od občine tri orale zemlje za vrt in šolo sredi njega. Ako se ta šola dobro obnese, namerava ogrska vlada vse srednje šole predrugačiti v tem zmislu.

Šolstvo na slovanskem jugu.

—a. Svetosavska Večerna Škola v Belgradu obhaja letos svojo 25letnico. Šola je namenjena onim, ki so od drugod, zlasti iz Turčije prišli v Belgrad na delo in ne morejo obiskovati dnevnih šol. Šolo vzdržuje Društvo sv. Save, občina pa daje lokal, luč in kurjavo. Dosedaj je iz te šole izšlo nad 6000 mladeničev, ki so si tako pridobili potrebno izobrazbo za življenje.

—a. Požrtvovalnost Srbov. Komaj je srbska javnost na Ogrskem izvedela, da hoče vlada zapreti 14 srbskih šol, ako se ne postavijo po zakonu predpisana šolska poslopja, že se oglašajo rodoljubni darovalci, še predno se je začela prava nabiralna akcija. G. E. Dumča je že prej postavil tri šole iz svojih sredstev in je izjavil, da hoče postaviti še dve. G. N. Petrović iz Pomaza je obljubil vsakoletno do svoje smrti po 200 K za šolo v Čobancu in je za l. 1912 to svoto že izplačal. G. J. Vujić, veleposestnik iz Sente, se je zavezal prispevati 5000 K za šolsko poslopje v Salci. Imena teh in drugih darovalcev se bodo ovekovečila v kamnitih ploščah na dotičnih šolskih poslopih.

—l. Državni prispevek učiteljskemu domu v Belgradu je dovolila narodna skupščina v znesku 50.000 dinarjev na predlog ministra za prosveto.

—l. Največji dobrotnik srbskega učiteljstva je obrtnik Juraj Vajfert v Belgradu. Uverjen o veliki delavnosti učiteljev in prepričan, da je učiteljstvo preslabo plačano, je daroval „Učiteljskemu društvu“ svoje posestvo „Rusmon“ v vasi Glogovici v prosvetne in humanitarne namene. Na tem posestvu je 25 zidanih poslopij in lepa vila. Del posestva je zasajen s sadnim drevjem. Vajfert je obljubil, da bode vse posestvo uredil; društvo naj prevzame vse v najlepšem redu. Tudi za vzdržavanje potrebni denar bode daroval društvu. Posestvo leži nemara 3 ure od Negotina ob državni cesti. Tako je postal Vajfert največji dobrotnik srbskemu učiteljstvu izza Jovana Gavrilovića, ki je zapisal srbskemu učiteljstvu 100.000 dinarjev.

—l. Srbski učitelji so dne 4. februarja držali po vseh večjih mestih sestanke, ki so se pečali z upravo gmotnega položaja učiteljstva, z reformo srbske šole in s povzdigo narodne prosvete v Kraljevini. Skoro povsodi so bile sprejete enake resolucije, ki naglašajo način, kako bi se odpomoglo nedostatkom.

—1. **Učiteljsko akcijsko društvo „Natošević“ v Novem Sadu** je izdalo bilanco svojih podvzetij za prošlo leto. Srbski učitelji južnega dela Ogrske imajo svoj denarni zavod, svojo knjigarno in svojo tiskarno. Denarni zavod je imel čistega dobička 4340·75 kron. Akcij je 1000 po 50 K, na akcijo prišlo je torej 4·34 K dividende ali 8·68%. Čisti dobiček knjigarne je znašal 8326·01 K, tiskarne pa 4448·87 K. Čisti dobiček knjigarne in tiskarne se ne razdelita, ampak priložita rezervnemu zakladu, ki znaša 26.872 K. — Imetje društva znaša 289.213·44 K, od katerih je v domu 63·907·46 K, v knjigarni 109·044·32 K, v tiskarni 25.537·05 K, ostanek pa v denarnem zavodu in pohištvu.

—1. **Črnogorsko šolstvo.** Leta 1907. so uveli v Črnigori splošno šolsko obveznost in brezplačni pouk. Koncem l. 1910. je imela Črna gora 130 ljudskih šol; 196 učiteljev je v njih poučevalo 10.368 učencev. Med višje šole spadajo: bogoslovno-učiteljski zavod, višji gimnazij na Cetinju z 213 učenci in 13 učitelji, višja dekliška šola na Cetinju z 81 učenkami in 13 učiteljskimi močmi, nižja gimnazija v Podgorici s 316 učenci in 10 učitelji. Seveda moramo pomisliti, da ima Črnagora na 9400 km² samo 250.000 prebivalcev.

—1 **Bolgarsko šolstvo.** Na ljudskih šolah na Bolgarskem deluje 8497 učiteljskih oseb: 4691 učiteljev in 3806 učiteljic. Izmed teh poučuje 4746 samo učence enega šolskega leta, 2590 ima v svoji šoli učence dveh šolskih let, 382 ima po tri šolska leta, 779 učiteljev pa poučuje po štiri šolska leta obenem.

Inostransko šolstvo.

—1. **Iz ameriškega šolstva.** V desetletju 1900 do 1910 se je dvignilo število drž. višjih ljudskih šol od 6005 na 10.213, število učiteljev na teh šolah pa od 20.000 na približno 41.000. Število učiteljev vobče pa je vzraslo od 423.000 na 512.000. — Povprečno je iznašala plača pred 10 leti za učitelja 46·5 dol., za učiteljice 34 dol. na mesec; sedaj iznaša 65 in 52 dol. Washingtonski vzgojni urad ima pedagoško knjižnico z več nego 100.000 zvezkov. Sedaj si morejo tu izposojati knjige učitelji, šolske oblasti in kandidati učiteljstva popolnoma brezplačno.

—1. **Igrališča za mladež v Novem Jorku.** Novojorški vzgojni urad je izdal naredbo, naj bi se v letnih mesecih porabila šolska igrališča kar največ mogoče, da se tako uničuje pogubni vpliv ulice. Zato so strehe 13 šolskih poslopij do večera polne otrok, ki se tukaj igrajo do mile volje. Tako je tudi v Rochestru, kjer so igrališča odprta vse leto, in v Buffalu, kjer so odprta od maja do oktobra.

—1. **Šole za mlade matere** se ustanavljajo v Chicagu. Vsako soboto predpoldne se poučujejo v eni sobi mestnih šol dekleta o skrbi za otroke. Lutke predstavljajo dojenčke, a pestunje poučavajo, kako je treba otroka kopati, dojit, nositi, kako je treba zibel postlati. Učiteljice poučujejo o čistosti sesalnih steklenic, o pripravi mleka, potrebi čistega zraka in solnca v otroških sobah. Učna sredstva oskrbuje zdravstveni urad. Poskus, ki so ga napravili s takšnim poukom pred 3 meseci, je popolnoma uspel, in posledica tega je sedaj uvajanje pouka za mlade majke v vseh chicaških šolah.

—1. **Prvi pomožni razredi** so bili ustanovljeni l. 1884. pri moskovskem sirotišču in pri onem v Petrogradu. Tako poroča Kapterev v „Škola i Žiznj“. Učenci so v njih čitali, pisali, računali in izdelovali razna ročna dela. L. 1866. so osnovali v Petrogradu, l. 1871. v Moskvi realko za slabo nadarjene deklice, in sicer internat za 180 deklic.

—1. **Ruska mladinska književnost.** V uvodu knjige „Problemi djetškago čtenija“ (S. Peterburg 1912) toži dr. L. G. Opšanski, v kako slabih razmerah se nahaja ruska mladinska književnost. Ruski genij je obdaroval svet z nesmrtnimi deli, za svojo mladino da ni skrbel. Za mladino so dobri odpadki z nemškega in francoskega knjižnjega trga. Neokusna, osladna hrana nemškega otroka nuja se v ruski skledi naraščaju ob Nevi in Wolgi. Karlhen in Malhen se spremenita v Kolja in Sonjo in stvar je dovršena. „Ruska

mladinska knjiga“ je še vedno zaslužjena, ona čaka svojega osvoboditelja. Osvoboditelji pridejo in pokažejo natanko vsem živотно značenje knjige za otroka; sneli bodo z lepih vezi „kapo-nevidimko“, pod katero se skriva porazna ničevnost specifične mladinske književnosti. — Osvoboditelj otrok od glupih in pustih knjig se pri nas še ni narodil.“ To so ostre besede. — Ni dvoma, da bode svarilu sledilo tudi delo. Mi, ki uživamo pri čitanju genialnih ruskih del, kateri se nam zde kakor glasovi iz naše minulosti, si živo predstavljamo prelest, ki zavlada, ko ruski genij izgovori svojo besedo mladini.

—1. **Uvedba splošnega šolskega pouka na Ruskem.** Duma je odobrila z mnogimi spremembami predlog in finančni načrt za uvedbo splošnega šolskega pouka v vsej Rusiji. Vse šolstvo bode podrejeno učnemu ministrstvu in vpliv duhovnov je popolnoma odstranjen. Izdatki za 10 let bodo znašali 500 milijonov rubljev.

Razne vesti.

—1. **Čudno število.** „Preporod“ prinaša, da je Srbov in Hrvatov v Evropi 9,335.000; od teh je pismenih samo 2,514 000, a analfabetov je 83⁷/₈%.

—1. **Kača v šoli.** V „Reškem Novem Listu“ je bila dne 4. aprila t. l. notica, da se je v Tuzli-Radah priplazila v šolo kača, ki je pičila 17 otrok. Troje otrok je umrlo. Otroci so ostali od straha nepremično na sedežih, kakor da so prikovani. Vse to je neverjetno, najbolj pa to, da je učitelj iz razreda ušel. To bi bil slab pastir svoje črede.

—1. **Varstvo ptic.** Odbor „Selborn Society“, društva, ki je v Perivalu (blizu Londona) zgradilo zimsko oskrbovalnico ptic, je letošnjo zimo razstavil vse stalne ptice in hrano posameznih ptic, načine, kako se ima ptica po zimi hraniti, in ptičje hišice kakor tudi vse naprave, ki so se kjerkoli uvele v varstvo ptic. Razstavo so marljivo obiskovali londonski učitelji in učenci.

—1. **Analfabeti na Ogrskem.** Po štetju l. 1910 živi na Ogrskem 20,886.487 ljudi. Od teh je 38% analfabetov. — „Julijan“ bi imel prav lepega posla doma, ko bi mu bilo za prosveto.

—1. **Šola za potapljalce.** V Berwickshiru na Škotskem so ustanovili šolo za potapljalce ali ronilce; šola je namenjena ribiškim sinovom, ker je začelo ribarstvo tamkaj vsled konkurence veleribičev pešati.

—1. **Alkoholizem na Francoskem** vedno bolj uspeva. Zato opominja Drumont v „Libre Parole“, naj se Francozi opametijo, ter navaja grozne številke, ki kažejo, da se zavžije na Francoskem razmeroma največ alkohola, namreč 1,827.408 hl, torej pride na osebo 3:31 hl na leto. Še hujše je z absintom, katerega se je popilo l. 1871. samo 7000 hl, l. 1910. pa že 360.000 hl. Kdor pozna delovanje absinta, ta bo vedel te številke tolmačiti.

—1. **Ogrska šola.** V Temerinu (bačkobrodska stolica) je umrl učitelj. Ker so bile dveri preozke, niso mogli krste spraviti iz šole. Ker pa soba sploh ni imela oken, so razbili steno in odnesli skozi vrzel učitelja-trpina, ki je preživel dolgo in mučno življenje v tej palači. Po sprevodu je dala občina vrzel zazidati, da more novi učitelj v šolo.

—1. **Društvo urednikov pedagoških novin** se je osnovalo v Bratislavi. Predsednik je rektor N. Köhler, izdajatelj časnika „Schles. Schulzeitung“.

—1. **Kako se časi menjajo.** Nekdaj je poučeval na pedagogijo na Dunaju ravnatelj dr. Fr. Dittes. Sedanji ravnatelj dr. R. Hornich je prevzel za znanim dr. K. Schwarzom vodstvo kat. šolskega društva.

—1. **Roussaujev jubilej.** Meseca junija bode Ženeva praznovala stoletnico rojstva velikega francoskega pedagoga. Vse slike in važnejši spisi, ki se nanašajo na „Emila“, „Novo Heloazo“ in „Priznavanja“ bodo razstavljeni. Predstavljal se bode „Devin du Village“ in „Pygmalion“ na naravnem odru v parku Revilliod. Razen tega bode na univerzi v Ženevi deset javnih predavanj o velikem pedagogu. — Tudi Pariz bode dne 28. julija

slavil Rousseaua. Odkril se bode njegov spomenik v Pantheonu, ki ga je leta 1899. naročil tedanji učni minister Poincaré pri kiparju Bartholoméju.

Opozarjamo na to dejstvo „Sl. Š. M.“, naj bi izdala spisek o Rousseau-u ali vsaj prevod glavnih poglavij Emila. Čehi so si pravkar oskrbeli vzoren prevod tega nesmrtnega dela, Hrvatje ga že imajo, čas bi bil, da si ga prirede tudi Slovenci.

— I. Pruski princ Viljem se je udeležil nedavno kot „landrat“ okrožja Frankenstein tudi okrožne učiteljske konference. Zavzemal se je tu zlasti za oskrbo mladine in obetal svojo izdatno pomoč.

— I. Češka šola v Poštorni mora biti težek boj za obstanek. Društvo „Komenský“ je prosilo za dovoljenje zidanja novega poslopja, toda občina ni hotela prošnje rešiti. Šele namestništvo je odredilo, da naj občina izvrši komisionalni pregled. Stavbna komisija je dne 25. marca načrte potrdila in stavba je bila dovoljena. Je pač prokletstvo za Slovane, da imajo tako pravicoljubne sosede.

— I. Narodna prosveta in narodno gospodarstvo. Našim osrečevalcem ljudstva priporočamo v čitanje sledeče številke: Na Moravskem je 5·10% analfabetov, v Galiciji 56, v Bukovini 64; čisti dohodek od polja znaša na Moravskem za vsakega prebivalca 40·41 K, v Galiciji 8·20, v Bukovini samo 7·20. Na Moravskem spada 1 poljedelska šola na 800, v Bukovini na 8700, v Galiciji na 10.500 kmetov. Čisti dohodek 1 ha zemlje znašal je na Moravskem 63·3 K, v Bukovini 15·77 in v Galiciji 20·7; dohodek 1 ha vrta pa 49·92 K, odnosno 19·84 in 18·52 K. To so zlate številke, katerih naj se učiteljstvo vselej poslužuje, če kakšen ignorant trdi, da je „prosveta prokletstvo“

Mala poročila.

Tečaj za učitelje meščanskih šol. Glasom razpisa deželnega šolskega sveta za Kranjsko z dne 11. aprila 1912, št. 2286, je dovolilo ministrstvo za uk in bogočastje z razpisom z dne 16. marcija t. l., št. 3329, na učiteljišču v Ljubljani v šolskem letu 1912/13 celoletni tečaj za učitelje meščanskih šol.

Predavala se bo pedagogika, nemški in slovenski jezik, zemljepisje in zgodovina, vsega skupaj 14 ur na teden.

Kdor se namerava udeležiti tega tečaja, naj se prijavi potom pristojnega okrajnega šolskega sveta pravočasno tako, da bo prošnja najkasneje do 1. avgusta v rokah ravnateljstva c. kr. učiteljišča v Ljubljani.

Prošnji je priložiti izpričevalo zrelosti za ljudske šole, oziroma tudi izpričevalo učnega usposobljenja za ljudske šole.

Učiteljem in učiteljicam, ki službujejo na javnih kranjskih šolah v okrajih na deželi in dobe dovoljenje, da pohajajo tečaj za meščanske učitelje, se plača namestnika v šolski službi iz normalnega šolskega zakona.

Reformni srednješolski zavodl in naši odnošaji. Pod tem naslovom pričnemo priobčevati temeljit referat o namenu realnih gimnazij in pravicah tovrstnih absolventov. Ker smo edinole Slovenci še brez reformnega srednješolskega zavoda, opozarjamo naše čitatelje na tozadevno razpravo, da jo pazljivo prečitajo. Koncem maja bi se potem sklical shod vseh, ki se za to zadevo zanimajo (predvsem pač starši), da se tako da prilika tudi naši javnosti, zavzeti svoje stališče nasproti novim srednješolskim tipom.

Okrajne učiteljske konference za šolsko leto 1911/12 se letos na Štajerskem ne bodo vršile. Naučno ministrstvo je z ozirom na prošnjo štajerskega deželnega odbora, naj bi se letos vsled pomanjkanja denarja v deželni blagajni ne vršile okrajne učiteljske konference, odredilo, da iste za to šolsko leto izjemoma odpadejo. O tem ministrskem odloku se bodo obvestili vsi mestni in okrajni šolski sveti s pristavkom, da štajerski deželni odbor z ozirom na slabe deželne finance tudi ni mogel ustreči želji, naj bi se v bodoče dnevna za obisk okrajnih učiteljskih konferenc zvišala

SUKNO

in modno blago za gospode in dame
priporoča Izvozna hiša

Prokop Skorkovsky in sin
v Humpolcu, Češko.

Vzorci na zahtevo franco. Jako zmerne cene.
Na željo damo tukaj izgotoviti gospodsko obleko.

ZEFIRE

DUNAJ III. Hauptstraße 95

Projekcijski aparati

solidno in stvarno izdelani za šole, društva in obitelji.
Serije projekcijskih slik po ceni. :: Serije na posodo.

Fotografski aparati

Sušilne plošče lastnega izdelka.

Glavni seznam vseh fotografskih potrebščin na zahtevanje
brezplačno in brez poštnih stroškov! Istotako specijalni
projekcijski katalog

Razpis daril za učitelje! K 3800. Zahtevajte prospekt!

POPOTNIK izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in
stane na leto 6 K, pol leta 3 K, četrto leta
1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v.

Naročnino in reklamacije sprejema „Zavezin“ blagajnik Fr. Luznar v
Kranju. — Rokopise je pošiljati ravnatelju
M. J. Neratu v Maribor, Meščanska cesta (Bürgerstraße) števil. 6

Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.

RAZPIS NATEČAJEV.

□ □ □

Razpis službe.

Štev. 922/12. P.

Polenšak, 3 raz. meš. Ij. š., III. kr. raz., nadučiteljska služba, n. i. sl., kat. ver. —
Red. opr. proš. do 15. junija 1912 kraj. šol. sv. Polenšak, pošta Juršinci.

Okrajni šolski svet Ptuj.

Ptuj, dne 4. maja 1912.

Predsednik: Dr. Netoliczka.

